

URTX

E L TOPÒNIM "JUNEDA" (BAIX URGELL): ETIMOLOGIA, DOCUMENTACIÓ I CARTOGRAFIA

Joan Cornudella Olivart

EL TOPÒNIM “JUNEDA” (BAIX URGELL): ETIMOLOGIA, DOCUMENTACIÓ I CARTOGRAFIA

**Joan
Cornudella
Olivart**

Professor de l'IES
Lo Pla d'Urgell
de Bellpuig

Abstract

Durante muchos años se ha especulado sobre el origen del topónimo “Juneda”. El debate aún sigue vivo. Por esta razón resulta muy conveniente recopilar, a modo de inventario, las hipótesis que sobre el topónimo han formulado diversos autores en artículos dispersos. Se han justificado teorías celtas, latinas y árabes basándose en aportaciones históricas, culturales y lingüísticas. Sin afán de decantarnos por una u otra de las teorías efectuadas sobre el topónimo, expresamos el reconocimiento público a todas las aportaciones que se han llevado a cabo, la mayoría interesantes y sobretodo en el caso de las teorías arabistas, las más innovadoras.

Más allá de las formulaciones etimológicas, nos sorprende que el topónimo “Juneda” haya tenido tantas variantes en el transcurso de los siglos en la documentación escrita y en la cartografía europea. Los mapas certifican, una vez más, la tradición “urgellenca” de esta población, situada actualmente en la órbita de la comarca de les Garrigues.

There has been speculation about the origins of the toponymy “Juneda” for many years. The debate is still open. This is why it is very useful to compile a list of the hypotheses about this name by various writers in a range of articles. Celtic, Latin and Arab origins have been claimed based on historical, cultural and linguistic criteria. Without wishing to decant towards any specific theory about this place name, our aim here is to give public recognition to all those contributions, most of which are interesting, especially so in the case of the Arabist theories, these being most innovative.

Beyond the etymological formulations, it is surprising that the name of “Juneda” has had so many variants in the written documentation and European cartography over the centuries. Once again, the maps certify the “Urgellenca” tradition of this village, nowadays situated in the orbit of the Les Garrigues district.

Paraules clau

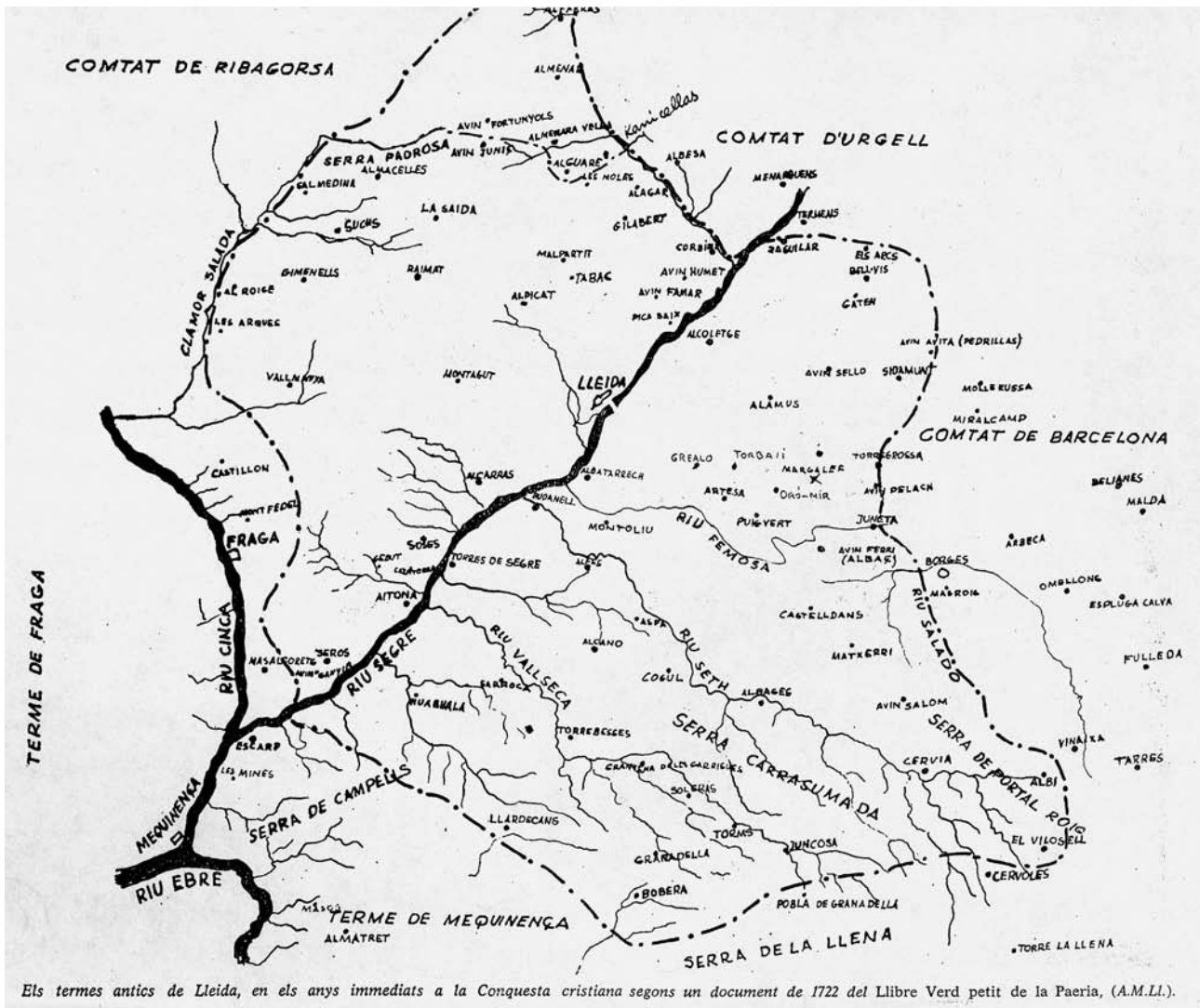
Juneda, toponímia, etimologia, documentació, comarca, cartografia, s. XII-XX.

Hipòtesis sobre el topònim Juneda

Durant molts anys s'ha especulat abastament sobre l'origen del topònim Juneda. I encara ara sobta descobrir articles d'onomàstica que hi volen aportar l'última paraula sobre el tema. Per aquest motiu resulta molt convenient aplegar, a manera d'inventari, les hipòtesis que sobre el topònim han estat formula-

des per diversos autors en treballs esparsos. Pensem que en tenir-les a l'abast d'un sol cop d'ull, aquells que s'interessen per aquesta qüestió podran seguir-ne el rastre més fàcilment tot evitant-ne reiteracions i redundàncies innecessàries.

L'historiador lleidatà Josep Lladonosa i Pujol assegura que el primer testimoni escrit que

Els termes antics de Lleida, en els anys immediats a la Conquesta cristiana segons un document de 1722 del Llibre Verd petit de la Paeria, (A.M.Ll.).

al-ludeix el nom de Juneda apareix al Llibre Verd de la Paeria de Lleida, documentació dels antics límits territorials de Lleida quan encara vivia sota l'hegemonia dels moros, concretament dels almoràvits. El text original és datat entre 1168-1176.

“De ipsa madriguera vadit terminus ilerde usque ad portel prope miralcamp et sicut aqua vertit usque in femosam, et est infra terminum iuneta cum suis terminis que est de ilerda.”¹

No obstant això, Joan Coromines menciona a l'*Onomasticon Cataloniae* una sèrie de documents medievals anteriors i posteriors en què el topònim Juneda ja presenta variants prou

significatives. Coromines esmenta les variants següents, datades cronològicament: *Jonedat*² (1155), *Juneda*³ (1169), *Juneta* (pels volts de 1170), *Juneda* (1172), *Iuneta* (1186), *Juneda* (1189), *Juneta* (segle XIII), *Juneda* (1243-1250 i de manera generalitzada a partir de mitjan segle XIII), *Juneta* (1276), *Juneda* (crònica de Jaume I), *Iuneta* (1336) i *Iuneda* (1359). I Pere Balañà,⁴ per la seva part, hi afegeix: *Iunete* (1173), del Llibre Verd de l'Arxiu Capitular de Lleida, foli 223; *Iuneda* (1175), extret del Cartulari de Poblet; *Iuneda* (1231), present a la carta de població de Verdú;⁵ *Juneta* (1258), en una concessió de Jaume I feta a un tal Bernat, originari del poble, durant la repoblació del País Valencià; *Junhe-*

Reproducció del mapa dels termes antics de Lleida (s.XII).

¹ Llibre Verd petit de la Paeria de Lleida (Arxiu Municipal de Lleida) s. XII (entre 1168-1176) c. 1170. Text original en llatí segons els “termini antiqui” de la Lleida sarraïna (núm. 27)

² Mas, N. H. Bna. XI, 166.

³ “...Lleyda...en Valcaient...ad A. de Podio-seculo...ad Willelmum de Juneda...” (Miret S. Templ. P. 149)

⁴ Pere Balañà i Abadía, “La penúltima paraula sobre l'etimologia de Juneda”. *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica*, núm. LXXV. Barcelona, desembre de 1998; pàg. 15-16. Aquest article va ser publicat íntegrament a la revista *Fonoll* de Juneda en els números 108 (gener-febrer de 2000, pàg. 38-40) i 109 (març-abril de 2000, pàg. 50-52).

⁵ José Mª Font Rius, *Cartas de población y franquicia de Cataluña*, Madrid-Barcelona. CSIC, vol. I, pàg. 364, document núm. 255.

**Topònim de Juneda
en una il·lustració
d'aires medievals.**

da (Crònica de Bernat Desclot, de la segona meitat del segle XIII); *Juneda*, al fogatjament de 1365-1370; *Juneda* (1486) i *Juneda* (segle XVII).⁶ Aquesta documentació, i d'altra que recopilarem en textos posteriors, ens obre noves perspectives pel que fa a l'origen del topònim. Tanmateix, Josep Lladonosa insisteix en l'origen romà de Juneda.

“Tampoc no dubtem que els límits assenyalats en el document d'amillament del Llibre Vert de la Paeria vénen a coincidir, encara que un xic escapçats, amb els de l'antic municipi romà de Lleida. Si els límits de Lleida en temps dels sarraïns arribaven fins al Vilosell i Bovera, no hi pot haver cap dubte que les Borges i Castellots (avui La Floresta) també hi serien incloses. Juneda i altres viles i llocs del Pla del Segre, originàriament esdevindrien pagus, viles i torres, millor dit cases de camp d'explotació agrícola els propietaris dels quals gairebé sempre havien estat ciutadans de Lleida.

El mateix nom de *Juneta*, després Juneda, ens ho indica. Sembla que el seu origen és un nom de dona, la mestressa d'una alqueria que havia rebut el seu nom de la deessa Juno, fet molt corrent entre els romans. *Juneta* és un diminutiu. Recordem també altres diminutius de patronímics romans que igualment usaven posteriorment els cristians, encara que fessin al·lusió a divinitats paganes:

Saturní, Agustí, Veneta... Juneda sembla, doncs, el nom en diminutiu d'una matrona, pagana o cristiana, que donà nom a una vila romana, potser ja en temps propers a les invasions germàniques, ja que tal costum encara no s'havia perdut aleshores, denominació que perdurà a través del domini sarraí amb tota la seva integritat, quan veiem altres noms que si es mantenen encara ho fan a base de mots híbrids com Avin-Ferri o Avin-Pélech, l'arrel dels quals és d'indubtable origen hispano-romà en contra d'altres complements arabitzats com Vin-Aixa, Avin-Ganvi i potser les mateixes Borges...⁷

Seguint la cronologia de les publicacions, altres estudiosos mantenen l'etimologia llatina del topònim junedenc. Hi anotem l'establerta pel filòleg Salvador Sanpere i Miquel que la fa derivar del mot *jonc*,⁸ i la de mossèn Joan Segura associada amb l'antropònim romà Junus⁹ amb la qual gairebé coincideix Josep Lladonosa. El filòleg Samuel Gili i Gaya, per la seva part, reforça –bo i argumentant-la– la hipòtesi de Sanpere i Miquel.

“Algú ha pensat que potser és un derivat de Juno, com si l'antic poblat hagués estat dedicat a la deessa romana. (...) D'altres han suggerit un possible origen aràbic, seduïts probablement pel fet que la vila, sota la forma llatina *iuneta* o *juneta*, surt en documents coetanis o

⁶ Joan Eusebi García i Biosca, “Els orígens dels termes de Lleida. La formació d'un territori urbà (s. XI i XII)”. La Mañana-Ajuntament d'Alguaire. Patronat Municipal “Josep Lladonosa i Pujol”. Col·lecció Josep Lladonosa. Lleida, 1995; pàg. 161.

⁷ Josep Lladonosa, “Juneda, part integrant de l'antic municipi de Lleida”. *Butlletí Interior del Centre Comarcal Lleidatà*, núm. 32. Barcelona, octubre de 1960; pàg. 12.

⁸ Salvador Sanpere i Miquel, *Un estudi de toponomàstica catalana*, 1880.

⁹ Mossèn Joan Segura, *Butlletí de la antiga associació d'excursions catalana*, vol. XII. Barcelona, 1890.

poc posteriors a la reconquesta del regne moro de Lleida, del qual formava part. Ha estat ben demostrat, però, que la població mossaràbiga que vivia sotmesa a la dominació musulmana, va parlar sempre en llatí i després un dialecte romànic. (...) Així, doncs, la major part dels topònims de la comarca són d'origen romànic, malgrat la relativa abundor de llocs poblats de noms evidentment àrabs.

A tota la Romània occidental, el sufix llatí *-etu* (en la forma neutra) significava abundor d'alguna cosa, i era especialment usual per anomenar llocs poblats d'arbres o plantes de tota mena. (...) Crec, doncs, que no és gaire arriscat de suposar que el nom de Juneda va sortir del llatí *juncus*, català oriental *jonc* i català occidental *junc*, *jun* (amb *n* velaritzada). (...) Per tant, Juneda, *juneta* als documents llatins, voldria dir primitivament "lloc abundós de joncs o juncs".¹⁰

Fins i tot, l'arqueòleg lleidatà Roderic Pita Mercé reitera les hipòtesis formulades en el sentit que el topònim Juneda pot ser un derivat de la deessa romana Juno, adduint la possibilitat que l'antropònim Junius hagués servit per anomenar Vila Juniana, una vila rústega inexistent. Tanmateix, Pita Mercé s'hi refereix amb certes reserves. Apunta, també, una altra possibilitat: que el topònim Juneda "esdevingui del mot llatí *junctiu*, que vol dir encreuament de camins, el qual, al baix imperi s'anomena *Junctata*".¹¹ I en el camp dels historiadors locals, Joan Valls també puntualitza que *Juneta* va ser vil·la romana, el nom de la qual és de clara etimologia llatina.¹²

Hom pot veure com les hipòtesis sobre una possible ascendència llatina del topònim Juneda són les que –fins ara– compten amb més adeptes, bé que siguin plantejades des de dues òptiques distintes: la històrica i la filològica. Tant les unes com les altres, però, no són del tot concloents. Per la banda dels historiadors autodidactes, encara hi trobem una nova hipòtesi que li confereix arrels més arcaïques, la defensada per l'advocat junedenc, Ramon Josa, qui li atribueix un origen celta derivat de "creuer o encreuament de camins". D'acord

amb la teoria celta es tractaria de JU (nou), NIET (dos camins). I encara, dintre d'aquesta mateixa teoria, hi cabria una nova interpretació. Segons l'autor, "el nom podria ser, inicialment, *Junietdan*, transformat en "Junieta > Juneda". En aquest cas el *-dan* final indicaria que el nou creuer de camins estava radicat en un turó (el *-dan* de Castelldans i de llerdan, sembla tenir idèntica significació aturonada)".¹³

En una òptica més reconciliadora, a mig camí entre les formulacions llatines i les aràbigues, hi retrobem les intuïcions de Manuel Bofarull¹⁴ quan "se'l considera [el topònim Juneda] procedent de *junyent*, "confluència de dos corrents d'aigua"; i també de l'àrab, sigui *juna*, "refugi", sigui *janna*, "jardí", seguit en tots dos casos del també àrab *al-ayat*, "alt, enlairat" i la saviesa popular del filòleg Enric Moreu-Rey a l'hora de formular hipòtesis.

"La confluència o aiguabarreig de dos corrents és –o era– el junyent (Juneda –aquest darrer com a simple hipòtesi. Se li pot atribuir un ètim àrab, o considerar-lo com un col·lectiu derivat del dialectal JUM: lloc poblat de joncs o juncs). De *jonc*, potser vindria Juneda".¹⁵

Ara bé, si ens atenem als estudis més recents descobrirem que prenen volada, rigorositat i consistència les teories d'origen àrab, defensades per Josep Maria Albaigès, Pere Balañà i Joan Coromines. El primer autor, enginyer de professió, després de referir-se a algunes de les teories formulades anteriorment especula sobre una possible ascendència aràbiga del topònim Juneda tot dient que podria derivar-se d'un antropònim: "*Junayd*, portat, per cert, per un famós místic islàmic. (...) Una simple monofongació de la fi del mot transformaria l'antiga *Junayda* en el nom actual..." I afegeix: "Encara podríem preguntar-nos per l'origen antropònim de *Junayd*. El mot *Jun*, en àrab significa "guarnició, destacament militar" i, hi ha, vora Granada, un poble amb aquest nom".¹⁶

Animat pel junedenc Josep Maria Albaigès,¹⁷ l'arabista Pere Balañà publicà un article divulgatiu a la revista *Fonoll* amb la intenció d'aclarir l'origen aràbic del topònim Juneda. Amb

¹⁰ Samuel Gili i Gaya, "El nom de Juneda". *Butlletí Interior del Centre Comarcal Lleidatà*, núm. 95. Barcelona, octubre de 1966; pàg. 19.

¹¹ Roderic Pita Mercé, *Dades per al coneixement de l'arqueologia i de la història de Juneda*, article transcrit per Pere Bellmunt al programa de Festa Major de Juneda de l'agost de 1976.

¹² Joan Valls, "Apunts històrics de Juneda". *Butlletí Interior del Centre Comarcal Lleidatà*, núm.86. Barcelona, abril de 1965.

¹³ Ramon Josa, "Juneda". *Butlletí Interior del Centre Comarcal Lleidatà*, núm.40. Barcelona, juny de 1961; pàg. 7.

¹⁴ Manuel Bofarull. *Origen dels noms geogràfics de Catalunya*. Barcelona, 1991.

¹⁵ Enric Moreu-Rey. *Els nostres noms de lloc* (1982).

¹⁶ Josep Maria Albaigès i Olivart, "Encara més sobre el nom de Juneda". *Fonoll*, núm. 1. Juneda, desembre de 1978.

¹⁷ Per confeccionar la seva hipòtesi és probable que es basés en els estudis de Miguel Asín Palacios. En *Contribución a la toponimia árabe de España*, hom pot veure-hi: JUN (Granada) "cantón o distrito militar". Per altra banda, JUN s'hi descriu com "distrito castrense" i JEMEDA (Conca) com "tierra alta seca".

tot un seguit de dades objectives, classifica en tres grups les propostes etimològiques per a explicar el seu origen. Les seves argumentacions filològiques desbanquen les teories preromanes (defensades per Ramon Josa) i les llatines (interpretacions tradicionalment admeses per historiadors com Joan Valls, Ramon Arqués¹⁸ o Josep Lladonosa i per filòlegs com Samuel Gili i Gaya). I aposta clarament per les aràbigues.

“Són les que darrerament presenten més adhesions (recordem la de Joan Coromines), malgrat que no n’haguem trobat encara una explicació escaient. Nosaltres en som partidaris per moltes raons que sintetitzem a continuació. En primer lloc, el naixement documentat del topònim fixant els límits de l’antic regne sarraí (taifa) de Lleida. També l’abundant toponímia aràbiga del terme municipal de Juneda i els de l’entorn (Safrà, Jovals, Vinferri, Betilla, Margalef, etc) (...); l’onomàstica local de procedència àrab (Xammar, Masot –amb diverses variants–, Gomara, Gasol, Sulama, etc); les petjades aràbigues en l’àmbit dels costums i el treball, assenyalades per diferents historiadors i confirmades per l’existència del “Llibre dels Amusdafassos”; la permanència d’una població morisca documentada arran de l’expulsió d’aquesta minoria (1609); la tendència popular que atribueix als “moros” tot allò que resulta inexplicable, misteriós o desconegut.

Ara com ara, podem presentar dues línies d’interpretació etimològica del topònim “Juneda” partint de la llengua àrab. La primera, encara inèdita, ens ha estat comunicada amablement per Carles Duarte i Montserrat, col·laborador de Joan Coromines en la preparació de l’*Onomasticon Cataloniae*. Aquest magne projecte toponímic proposa un híbrid àrab-llatí format per “Gánna” més “eta”. (...) “Gánna” significa “jardí” en àrab i “eta” és el sufix d’abundor, procedent del llatí. “Juneda”, segons aquesta hipòtesi, hauria estat “el lloc on abunden els jardins”. Les objeccions d’ordre lògic són evidents, perquè no es pot considerar Juneda amb aquesta característica des d’una perspectiva medieval. D’altra banda, el pas de la vocal “a” tònica de “Gánna” a “u” no s’explica fàcilment des del punt de vista filològic”.

Aquestes observacions van ser tingudes en compte per l’equip de Joan Coromines i a l’edició definitiva de l’*Onomasticon Cataloniae* desaparegué aquesta teoria híbrida àrab-llatí. Pere Balaña s’endinsaria en una segona línia que partiria de l’arrel “G-n-d”, molt fecunda en

la llengua àrab. Per aquest camí va obrir fins a tres possibles interpretacions etimològiques d’origen àrab. Curiosament, a mesura que aportava arguments per a cada hipòtesi, es pronunciava obertament sobre la idoneïtat o no de cada interpretació.

“1. Dels noms propis masculins “Gúnayd” i “Gúnada”, o del nom propi femení “Gunáyda”, hom pot fer derivar fàcilment “Juneda” pel que fa a la fonètica. En el cas femení, àdhuc, hauríem de preguntar-nos per què hom prefereix un ètim llatí “Junieta” a un d’aràbic “Gúnayda” (amb ensordiment de la “d” i monoftongació típica). Tanmateix, i malgrat el gran nombre de topònims de la comarca procedents de noms propis aràbics, nosaltres creiem que aquesta etimologia no és la més enraonada.

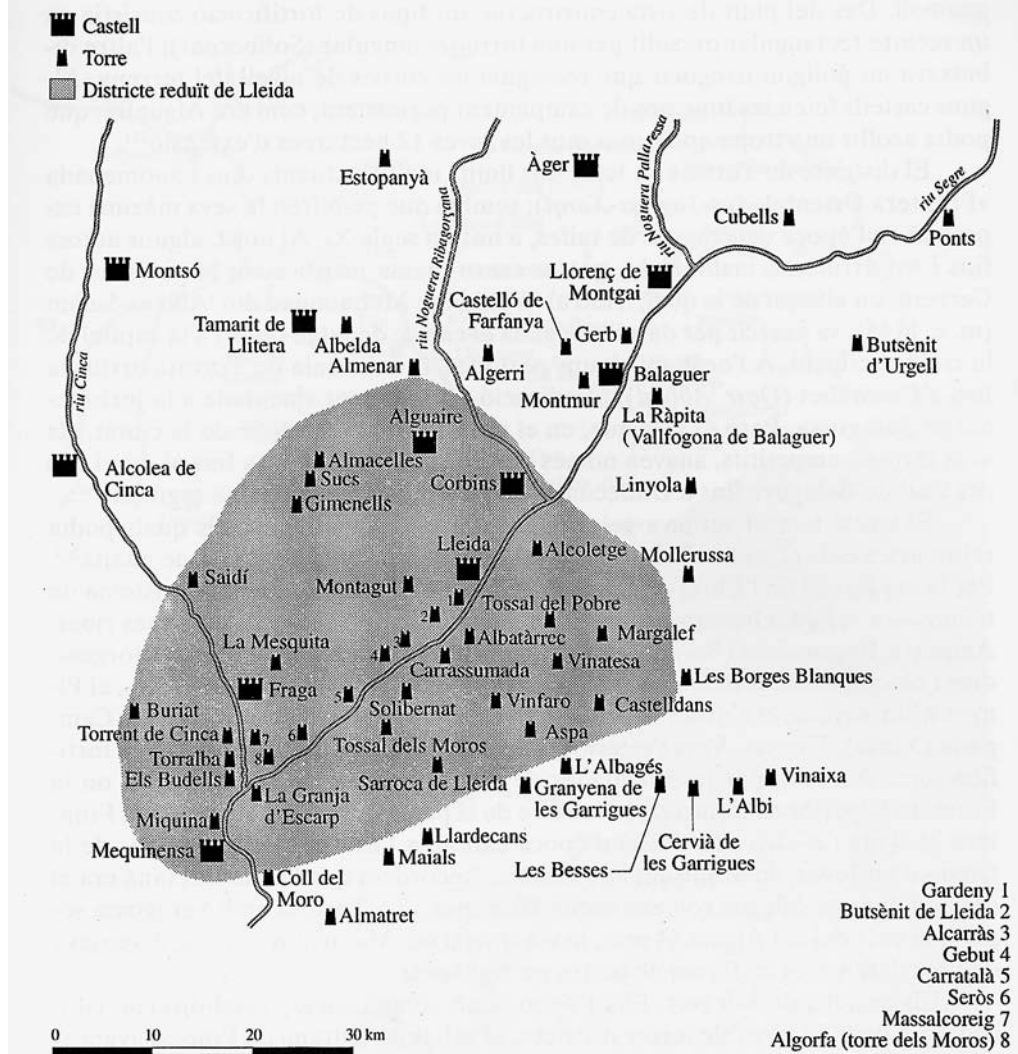
2. Del nom comú “gánad” (terreny desnivellat i rocós), l’àrab pot originar un diminutiu femení (els noms de la terra són femenins per definició en aquesta llengua) “gunáyda”, que hauria designat l’indret on era situada Juneda. Però tampoc creiem que aquest hagi estat el vertader origen etimològic de Juneda, tant per la realitat morfològica del lloc com per la manca de precedents dins del món aràbic quant a la productivitat toponímica de “gánad”. En efecte, ni al-Qazwini ni Yagut, redactors de dues enciclopèdies geogràfiques medievals, no recullen localitats àrabs el nom de les quals derivi d’aquell ètim.

3. Del nom comú “gund” (“exèrcit” i també “districte o circumscripció on s’estableixen les tropes”), la llengua àrab pot produir dos diminutius: en forma masculina “gunáydy”; en la femenina “gunáyda”. Aquesta via va ser suggerida per primera vegada per Roderic Pita a *Lérida árabe* (1974) i represa per Josep Maria Albaigès a “FONOLL”, nº 1, el qual aduïa el precedent de “jun”, localitat de la província de Granada derivada etimològicament de “gund”. (...)

I abans de suggerir algunes aportacions més a l’etimologia aràbiga de Juneda, es decantava –de moment– per una solució vinculada a l’estratègia militar del món sarraí. “Limitant-nos a la història de la nostra terra, és evident que una cruïlla tan notable com Juneda (situada en el camí d’Andorra a Tarragona per un costat, i en la via romana de Tarragona a Saragossa, per l’altra) havia de tenir una importància estratègica de primer ordre per als reietons de Lleida, als límits de la qual es trobava, com hem vist. Per tant, no ha de sorprendre’ns que a Juneda fos establert un petit destacament, una guarnició de guaita

¹⁸ Ramon Arqués Gorgues, *La vila de Juneda* (Breu resum històric). Impremta Joan Gibal. Les Borges Blanques, desembre de 1925.

XARXA DEFENSIVA LLEIDA-BALAGUER

Mapa de la xarxa defensiva Lleida-Balaguer (Pere Balaña, *L'Islam a Catalunya*).

per defensar la capital de la regió. Aquesta circumscripció hauria rebut el nom de “gunáyda” (“petit districte militaritzat”), del qual derivaria l’actual Juneda”.¹⁹

Dos anys després, però, Pere Balaña canviava de parer a l’hora d’interpretar l’etimologia del nom de la vila de Juneda basant-se en aspectes estrictament geogràfics. Així, en el cas de Juneda, “una sèrie de raonaments m’havia permès de suggerir una etimologia del nom de la vila relacionada amb la missió defensiva, de vigilància, guaita o militar. Però, atès que l’ètim “gund”, “destacament, guarnició”, tal vegada només ha deixat rastre en la toponímia catalana en el nom de Jon, llogarret del Pallars Sobirà a prop del port de la Bonaigua, que no és l’origen de Jun, localitat granadina, i que no apareix mai en la forma de diminutiu

que hauria desembocat en Juneda, considero més lògic que el nom d’aquesta localitat derivi del nom propi personal “Gunayd”, talment com ja va intuir fa temps Josep Mª Albaigès.

A favor d’aquesta hipòtesi, des de la perspectiva filològica totalment correcta admetent només el gènere femení original o la feminització del nom de lloc en relació a l’antropònim, tenim dos elements favorables. En primer lloc, si hom analitza els límits del terme de Lleida quan aquesta ciutat era capital d’una petita taifa, troba una aclaparadora majoria d’antropònims fossilitzats en noms de lloc (Àvin-Hunet, Xataví, al-Buleí, Zaida, Avin-Famar, etc). I, per confirmar la presència d’aquest nom personal, freqüent en el món islàmic, tan sols és precís de citar la localitat de Junet, de que ja he parlat en un altre lloc (...).²⁰

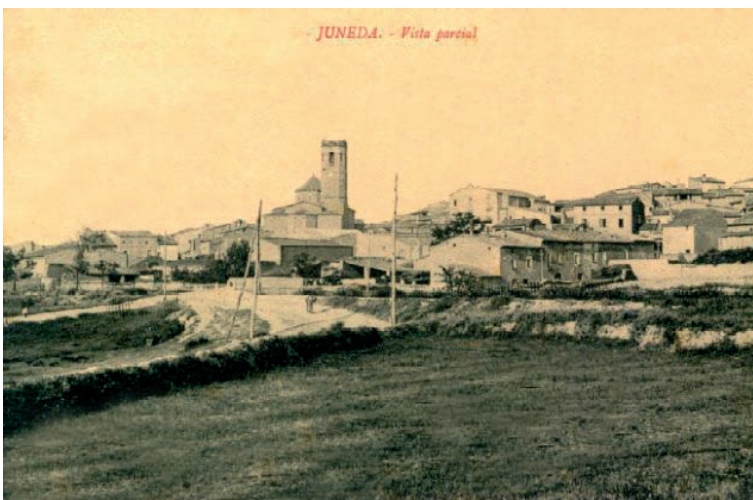
¹⁹ Pere Balaña i Abadia, “Una etimologia àrabica per a Juneda”, *Fonoll*, núm. 20. Juneda, febrer de 1982; pàg. 29-30.

²⁰ Pere Balaña i Abadia, “Juneda, avantguarda del regne sarraí de Lleida”, *Fonoll*, núm. 35, Juneda, desembre de 1984; pàg. 43-44.

Amb una valoració etimològica contrastada, Joan Coromines recorda a les pàgines de *l'Onomasticon Cataloniae* que ja havia anticipat inconcretament que era d'origen àrab als seus primers estudis de toponímia.²¹ Ara, amb més bagatge documental, matisa que “es tracta ben segur de l'àrab *gunäina*, diminutiu de *gänna*, que primordialment vol dir “jardí” i pertanyia a l'àrab general i de tots temps; és el diminutiu conforme al tipus general dels diminutius. Aquí, però, tenim el diminutiu documentat ben concretament: en Lane, i en diversos lexicògrafs, Beaussier, Boqtor etc. Era popular en l'àrab d'Espanya (Rma, PAIc); i del plural *al-gännät* ve el val. Alginet. Però, ultra el significat bàsic, *ganna* havia pres el sentit de “maison de plaisir dans les environs de la ville” (així a Algèria: Beaussier); i que el diminutiu *gunäina*, en aquesta i les altres accepcions peculiars, ja s'havia convertit en un mot de per si, ho prova el fet que Boqtor forma un derivat del diminutiu *gunäina*: car aquest també significava, en especial, “jardin où l'on cultive des arbres fruitiers”, i d'aquí es derivava *gunäinatî* “jardiner” (Dozy).

Sens dubte Juneda fou una casa de plaer, “la torre, el xalet” (que diríem) del rei moro de Lleida: poble a l'abast de mitja hora, a cavall, des de la ciutat, i en clima més fresc (150 m. més alt), lluny de l'enxubament de la ribera del Segre. *Gunäina*, contret en Juneda, sofrí una dissimilació en Juneda; inevitable, majorment estant orientada pels incomptables noms de lloc Fullea, Pineda, Avellaneda, Castanyeda, Roureda, Freixeneda, etc. (influència reflectida per la falsa llatinització *luneta*, ben tardana en la documentació”).

Postal
de Juneda (1913).

I acaba desmuntant -amb un tarannà poc ortodox- les teories etimològiques de Salvador Sanpere i Miquel i de Samuel Gili i Gaya. “Descarto en canvi altres supòsits que hom ha fet o podria fer. No va amb Joanet / Joanes car es trobaria *-ven* o *-van* en algunes de les mencions antigues, i aquí tenim June- uniforme en un sens fi de testimonis, des de set anys després de la rendició del reialme moro de Lleida. Casual una vaga semblança amb un nom de persona àrab al-Gunäid. Òbviament impossible pensar a derivar-lo de JUNCUS, -ETA: no ignorem els elements de la fonètica històrica catalana (CE recolzat en consonant era incommovable). Altrament no tem que, en els noms de partides, del terme de Juneda, col·leccionades per Mn. Segura (Bu.Ass.Exc.Cat. XII, 23) hi ha força arabismes: Margalef, Biniferri, Safrà, Eixalà, Curiola <alqueriola>.”²²

De les diverses etimologies sobre Juneda de què tenim notícia, tot fa pensar que la proposta àrabiga és la més encertada en aquests moments. El fillòleg Pere Balañà, uns anys abans de l'aparició al mercat de *l'Onomasticon Cataloniae*, tornava a insistir en la idea que el topònim Juneda provenia de la llengua àrabiga,²³ amb uns elements constitutius que equivalen a “refugi” (*jünna*) i a indret “elevat, enlairat, alt” (*(al-) acyât*). Des d'una visió geogràfica aquesta etimologia s'adiria amb les característiques de la Costa o Calvari, l'indret on s'assenta el nucli primitiu de la població. Tanmateix i segons el propi autor, Joan Coromines diu que el topònim deriva de *gänna*, també d'origen àrab, equivalent a “jardí, hort”. En aquest cas més que identificar-se amb un indret elevat, ofereix connotacions hidrològiques, qui sap si vinculades a l'aigua de la Femosa.

Per la seva part, l'historiador autodidacte Jaume Torrent, en un intent de sintetitzar la majoria d'etimologies que s'havien publicat sobre el topònim junedenc, deixava als experts establir el significat definitiu del topònim. No obstant això, -en un desig d'informar-se sobre el seu terrer- hi contemplava les consideracions que s'havien escrit sobre indret “elevat” i, recollint la hipòtesi de Samuel Gili i Gaya segons la qual Juneda (luneta) voldria dir “lloc abundós de joncs”, *jums* per als junedencs, deixava clar que “la varietat vegetal *jums* tingué un afincament pertinaç a les terres que voregen la Femosa fins que la moderna mecanització de la pagesia en permeté l'extin-

²¹ Joan Coromines, *Estudis de toponímia catalana*. Biblioteca Filològica Barcino. Editorial Barcino. Vol. I. Barcelona, 1965; pàg. 265.

²² Joan Coromines, *Onomasticon Cataloniae*. Vol. IV. Curial Edicions Catalanes. Barcelona, 1995; pàg. 486-487.

²³ Pere Balañà i Abadia, *Els noms de lloc de Catalunya*, Generalitat de Catalunya. Col·lecció Població i Territori, núm. 5. Barcelona, desembre de 1989; pàg. 127.

ció". Fins fa relativament pocs anys, els joncs abundaven per indrets de la Femosa, el cabal de la qual –segons els erudits– era més fort en èpoques pretèrites que no pas avui.

Tot i això, Jaume Torrent no vol insinuar cap preferència a favor del *jum* en la formació del topònim, car és obvi que els camins del llenguatge s'assenten sobre uns basaments molt complexos. Només cal veure que, a darrera instància, també se sent còmode amb la hipòtesi de Joan Coromines quan afirma que "pertocant a "jardí i hort", és obvi que han d'identificar-se amb l'hortifloricultura, tècniques de les quals els sarraïns, n'eren uns experts".²⁴

Per la nostra banda, i posats en el camp de l'especulació històrica seguint les intuïcions de Jaume Torrent, encara preguntariem: ¿Nominava el topònim una població naixent o, per contra, era el bateig d'un nucli preestablert? ¿El nucli de la població nominat era el que amb el temps ha anat configurant l'actual? ¿No hi podia haver solució de continuïtat entre aquest i algun dels nuclis primitius que flanquejaven el riu Femosa i que es troben en una situació estratègica –altitud, distància, possibilitats d'observació, defensa–, similar a la del nucli gestatori de la Juneda actual? En definitiva, aquest nucli podria ser la represa d'un establiment humà anterior, arran d'alguns dels fets bèl·lics que pogueren afectar, d'una forma o altra, la seva supervivència? És obvi que aquests interrogants no tenen altra base que un intent d'aproximació hipotètica als esdeveniments històrics generals (revoltes indígenes, agressions dels invasors) i que els historiadors no donen com a resolts ben bé del tot encara. El que sí que resulta evident, com hom sap, és l'existència als nostres rodals de nuclis humans anteriors a la romanització i que aquests grups es comunicaven amb un llenguatge propi. ¿Seria estrany, doncs, que la forma autòctona de comunicar-se deixés algun estrat en les formes d'expressió imposades pels dominadors? L'historiador Josep Iglésies escriu que "la llatinització entre el poble humil del nostre territori és d'una intensitat dubtosa. (...) En tostemps, els intents d'assimilació d'una llengua ha trobat, com un bastió inexpugnable, l'expressió del verb comú que defensa i manté la seva pervivència, interposant-se a tota llei formulada pels convencionalismes".²⁵

Certament, que transcorregueren molts segles des de la dominació romana fins que tro-

bem referències al nostre topònim, i que al llarg d'aquestes segles es produïren invasions i fets trasbalsadors de les condicions polítiques i socioculturals del territori. Amb tot, les paraules transcrits, que per altra banda bé es podrien aplicar a una realitat més pròpera, són les que ens mouen a especular sobre els possibles empelts entre la llengua dels nostres avantpassats més remots i la dels seus colonitzadors. En aquest cas cal tenir en compte, òbviament, el gran abisme que separava les respectives cultures. Potser algun dia els erudits en la matèria podran donar llum definitiva a aquesta qüestió. Tanmateix, el fillolleg Pere Balañà, ja publicat el volum corresponent de l'*Onomasticon Cataloniae* de Joan Coromines (el IV, de l'any 1995), matisava que, tot i admetre aquest estudi com la darrera paraula sobre el topònim Juneda, únicament en termes temporals, sempre s'hi poden fer noves observacions. I les feia amb rigorositat científica. Entenia que l'aportació de Joan Coromines a l'explicació de l'etimologia de Juneda era molt elaborada i, fins i tot, potser realment encertada, però, insistia de nou a proposar l'alternativa antroponímica, a partir d'un nom propi de persona àrab. I hi anota dos motius justificats:

Primer, "perquè la toponímia dels *Termini Antiqui Civitatis Ilerde* (1170) en van plens, de noms personals àrabs: Abihumet, Albulei, Çayda, Avinfamar, Albaxig, Avinabita, Cidamon, Monof, Avin pelach, Alboatab, Avinaçalon, Velosel (?), Alroge, Çalmedina (nom de càrrec administratiu), Auincalof, Auinsigri, Auinfortunyols, Açlen tabach, Avinfere, Avinuñ, Vaçariça (?), Abalachin, Abdalaçiq, Abdagag i Auin baxir.²⁶ També a partir del mateix Coromines es pot insistir en aquesta dada: "Altrament notem que, entre els noms de partides del terme de Juneda, col·leccionades per Mn. Segura...hi ha força arabismes: Margafel [*mārj H"älaf* "la pastura de H"älaf"], Biniferri [*lbn Ferro*], Safrà, Eixalà, Curiola > alqueriola".²⁷

Segon, "perquè ara ja no cal adduir un hipotètic nom propi *Junäyda* (feminització de *Junäyd*), sinó que, a més a més del mateix *Junäyd*, usual de sempre, he pogut identificar un concret *Junàda*, nom propi (en àrab *ism älam*) d'un rebesavi d'Abú Abd Al.làh ibn al-Qàs.sim ibn H"àlid, conegut també com Ibn al-Qàs.sim, com al-Imàm (el que dirigeix la pregària a la mesquita), i com al-Ûtaqí per la seva ascendència tribal. Com que aquest Abú

²⁴ Jaume Torrent i Gelonch, *L'església i el cementiri vells de Juneda*. Pagès editors. Associació Cultural Fonoll – Casa de Cultura, núm.2. Juneda, agost de 1993; pàg. 40-42.

²⁵ Estudi introductori a *Els noms de lloc de les terres catalanes* (vol. III) de Ramon Amigó i Anglés, editat per la Societat Catalana de Geografia. Reus, 1958.

²⁶ García i Biosca, *op. cit.*, pàg. 148-212.

²⁷ *Onomasticon Cataloniae*, volum IV, pàg. 487a-22-25.

Äbd Al.làh, que no era andalusí, va morir l'any 191 de l'hègira, corresponent als anys 806-807 del còmput cristià, podem deduir que el seu rebesavi vivia aproximadament durant la primera meitat del segle VIII, època de la conquesta musulmana d'Al-Àndalus, efectuada a partir de l'any 711. Així, doncs, el nom propi *Junàda*, malgrat que poc freqüent en el repertori onomàstic àrab, també podia haver estat adoptat per alguns musulmans andalusins. De fet, més d'un deu per cent dels noms propis masculins àrabs tenien terminació femenina en temps medievals segons un buidatge que n'he fet recentment sobre un total de més de 1.200. (...) L'evolució fonètica d'aquest possible ètim *Junàda* hauria acabat essent també "Juneda" pel fenomen conegut com *imela*: reducció del timbre de la vocal "a" accentuada vers una "e" (...).²⁸

Aquesta alternativa antroponímica, acuradament justificada i documentada, es converteix –de moment– en la seva penúltima paraula sobre l'etimologia de Juneda. "Perquè, i això ho hem tenir tots ben clar, en etimologia no existeix gairebé mai la certesa definitiva, assolible només si tenim documentada l'acta de naixement d'un nom de lloc, costum que era molt poc freqüent en els temps pre-moderns a les terres catalanes".²⁹ Mentrestant, i sense prendre partit per una o altra de les teories emeses sobre el nostre topònim, ens ha semblat oportú d'expressar la pública reconeixença a totes les aportacions que fins ara s'han fet, la majoria interessants i sobretot en les aràbigues, probablement les més innovadores.

Variants del topònim en la documentació antiga

Molts pocs pobles de Catalunya han tingut tan de ressò en la documentació a causa del seu nom com el de Juneda. Alguns l'han tingut per raons estrictament formals; d'altres deuen la seva fama onomàstica a les llegendes o explicacions –etimologies– populars que la gent de casa o forània ha creat a l'entorn del significat del nom del poble, sobretot si hi havia algun personatge, edifici o animal misteriós que les atíes. Però intents d'explicació gairebé sempre científics en el nombre que ha desvetllat Juneda constitueixen una excepció. El fet és que, a hores d'ara, la seva etimologia encara té les portes obertes a darreres consideracions. No obstant això, com ja hem dit anteriorment, les

hipòtesis aràbigues són les que han guanyat més terreny en aquests darrers anys, sobretot les avalades pels filòlegs Joan Coromines i Pere Balaña. Amb matisos, és clar.

Més enllà de les formulacions etimològiques, sorprèn que el topònim Juneda hagi tingut tantes variants al llarg dels segles en la documentació escrita. El fet que siguin textos manuscrits hi té molt a veure. La ploma de juristes, notaris, cronistes o secretaris, per posar algunes professions vinculades a l'escriptura, ha permès descobrir-hi autèntiques variacions sobre el mateix tema. No hi són pas totes, òbviament. En resum, i per ordre cronològic, doncs, en conservem aquestes grafies:³⁰ Joneda (1155), Juneda (1169), luneta (1170), luneda (1172), lunete (1173), Junheda (segona meitat s. XIII), Schuneda (1810) i Junyeda (1832).

Les grafies *Junieta* i *lunieta* són recents i "cultes" perquè han nascut arran d'una interpretació etimològica del nom de lloc a partir del nom propi de persona llatí *Junius*. Per consegüent, segons la interpretació de Pere Balaña, "sembla vàlida la prioritat de l'esquema consonàntic "J-N-D" ("I" és tan sols una variant escrita de la pronúncia "J") i d'una vocalització inicial del tipus "O-E-A" o "U-E-A". I aquest model pot correspondre, efectivament, a un ètim àrab en femení diminutiu (*bālda-bulāyda* "poblet-poblet"), atès que el diftong aràbic *āy* es va resoldre generalment en el so català d'e oberta. Així, per exemple, amb l'article aràbic al-avantposat, tenim *Al-qulāy'a* > Alcolea (l'equivalent del *Joneda* més antic)".³¹

La resta de variants té una explicació històrica raonada per l'evolució fonètica. En tot cas no deixa de sorprendre'ns la variació medieval de *Junheda*, amb una h intercalada força atípica i la grafia afrancesada de *Schuneda*, segons el document de 1810 quan es dona constància del pas per Juneda d'una columna mòbil de les tropes de Napoleó. I, havent revisat el topònim en la majoria de documents dels segles XVIII, XIX i XX, trenca la tònica general la variant *Junyeda* en l'encapçalament d'un expedient notarial de 1832. És probable que el notari hagués comès una errada puntual de transcripció ja que a l'interior del document sempre apareix el topònim de Juneda. Tanmateix, la raresa filològica queda segellada per a la història.

²⁸ Pere Balaña i Abadia, "La penúltima paraula sobre l'etimologia de Juneda". *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica*, núm. LXXV. Barcelona, desembre de 1998; pàg.18-19.

²⁹ *Ibidem*, pàg. 15.

³⁰ Hem posat entre parèntesis la data del primer document que s'ha localitzat d'aquesta variant concreta.

³¹ Pere Balaña i Abadia, *op. cit.* pàg. 16.

En resum, i en ordre cronològic, doncs, hem recollit algunes mostres de documents –amb o sense text– que testimonien aquesta varietat de formes que ha tingut el topònim Juneda al llarg dels segles. Un cop més, aquest material documental pot servir d'excusa per a continuar especulant sobre la història antiga de Juneda o, si més no, per constatar que la toponímia encara aixeca passions entre els investigadors.

SEGLE XII

- **JONEDA**: 1155. (Mas, N. H. Bna. XI, 166).

- **JUNEDA**: "...Lleyda...en Valcalent...ad A. de Podio-seuro...ad Willelmum de Juneda..."

1169. (MiretS. Templ. P. 149)

- **IUNETE**: "De ipsa madriguera vadit terminus ilerde usque ad portel prope miralcamp et sicut aqua vertit usque in femosam, et est infra terminum iuneta cum suis terminis que est de ilderda."

Llibre Verd petit de la Paeria de Lleida (Arxiu Municipal de Lleida) s. XII (entre 1168-1176) c. 1170. Text original en llatí segons els "termini antiqui" de la Lleida sarraïna (núm. 27)

- **IUNEDA**: Document de 1172 (Kehr, Paps-turk., p. 450)

- **IUNETE**: "Notum ergo sit omnibus quod ego Guillelmus de Cervaria, animi obstinata, tiranica, perversitate iam dudum abstuleram decimas castri Asinorum, Gebud, Iunete et Castri Turrium episcopo et ecclesie Ilerdensis".

Document extret del Llibre Verd de l'Arxiu Catedralici de Lleida. Diploma del 15 de juliol de 1173, pel qual Guillem de Cervera, senyor de Juneda, es compromet davant l'arquebisbe de Tarragona, a tornar al bisbe i a l'església lleidatana els delmes que havia usurpat de Castellans, Gebud, Juneda i Torres de Segre.

- **IUNEDA**: 1175. Topònim documentat al Cartulari de Poblet.

- **IUNETE**: 1186. (6 vegades, err. Uineta) Documentat al Cartulari de Poblet.

-**JUNEDA**: 1189. Venda d'un mas d'Avinseló a Guillem de Juneda. (Font Rius, C.d. p. I, 814, núm. 2)³²

SEGLE XIII

- **IUNEDA**: "El Castela de Iuneda", el castlà de Juneda.

Carta de franqueses atorgada als habitants de Verdú, amb data de 18 d'agost de 1231, signada com a testimoni pel castlà de Juneda.

- **JUNEDA**: "Ab aitant, partim nostra host, e manllevam-los què menjar de mercaders tro a dos meses de tot quant mester havien, e anam-nos-en a Tortosa: e foren aquí ab nós lo bisbe de Lleida En Berenguer, e Guillem de Cervera, qui era senyor de Juneda e puis monge de Poblet."

Crònica o Llibre dels Feits de Jaume I el Conqueridor. S. XIII (1244).

- **JUNEDA**: 1243-1250: Fra Guillem de Juneda era comanador dels Hospitalers de Vic, i altra referència de 1270.³³

- **JUNHEDA**: Crònica de Bernat Desclot, de la segona meitat del segle XIII.

- **JUNETA**: 1258, en una concessió de Jaume I feta a un tal Bernat, originari del poble, durant la repoblació del País Valencià.

- **JUNETA**: 1276: Juneta en el testament de Guillem de Cervera (Font Rius).³⁴

SEGLE XIV

- **IUNETE**: 1336: "Petrus vicecomes de Vilamuro et dominus de Iuneta atorga drets als habitants de la Pobla de Segur" (Font Rius o.c. 372).³⁵

- **JUNEDA**: 1359. Juneda (CoDoACA XII, 20).³⁶

- **JUNEDA**: al fogatjament de 1365-1370.

- **JUNEDA**: "Llibre de la estimació del blat del lloch de Juneda en lo any 1369". (Arxiu de la Catedral de Lleida. AACCC prestatge i alta portelles, manuscrit núm. 11).

SEGLE XV

- **JUNEDA**: "(...) Capitols, fets, concordats é firmats entre lo honorable en Joan Gomar ciudadá de la ciutat de Leyda Sr del Mas de Monroig, de Bertran, é del terme de la Gisperta sobre lo empriu de les leñes del dit terme de la Gisperta en la manera ques segueix. Pri-

³² José Mª Font Rius, *Cartas de población y franquicia de Cataluña*. CSIC. Madrid-Barcelona, 1969.

³³ Francesc Carreras Candi. *Miscelànea Històrica Catalana*. II, 420, 479.

³⁴ Font Rius, op. cit. pàg. 265.

³⁵ *Ibidem*. pàg. 551 i 558.

³⁶ Colección de Documentos Inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón.

Ceremonia Vella

Transumpto de Vna Concordia
ij Lincensa feta, firmada, ij Jurada en
re part del Honorable Joan Gomar
Ciutadà de Reijda Senor dels horts de
Mas de Monrois, ij de Bertram, ij del
Corme de la Dispena de part Vna; ij
la Universitat, ij singulars personas de
la Vila de Juneda de part altra: Al peu
de la qual se encontra Continua M de:
cret, ij aprobacio del Mre J^{re} Rev^{te}
S^{re} Vic. Genl. ij Of^l de Reijda

Podex del Manuel Alca
gret Nouy als 2. de Janer de 1700

merament vull la vila de Juneda, jurats e promens e tota la Universitat que ells e qualsevulle dels habitants en la vila de Juneda puxe, é puxen amprar totes les leñes del terme de la Gisperta a tot son servei, exceptat que no gosen tallar carrasques, alsines, ni rebolls, ni pins, ni ningun altres arbre fruit...”

Concòrdia entre Joan Gomar, ciutadà de Lleida i senyor del Mas de Monroig i de Bertran i del terme de la Gisperta, i l'Ajuntament de Juneda (9 de gener de 1400). Còpia efectuada el 18 de maig de 1778 del document original del segle XV.

- **JUNEDA:** 1486.

SEGLE XVI

- **JUNEDA:** (...) “E mes, Sa Señoria per ell y per tots sos hereus y successors dona a dita Universitat de Juneda la quadra ques diu y solia esser den Vaquer, ab lo moli de la Bardissa, e ses cases y moles ab sa bassa, rechs, caprech, sequies y tresteladors, aygues molinals, emprius y pertinences y tot son aparament...”

Concòrdia signada per Ferran Ramon Folc de Cardona i la seva filla Joana i els jurats, prohoms i consell de Juneda per establir les noves condicions de vassallatge a què se sotmetien els junedencs (1517).

- **JUNEDA:** “Item que tota persona que tingue gossos, també de casa com de bestia, en lo lloc y terme de Juneda...”

Llibre dels mustaçafos (1598).

SEGLE XVII

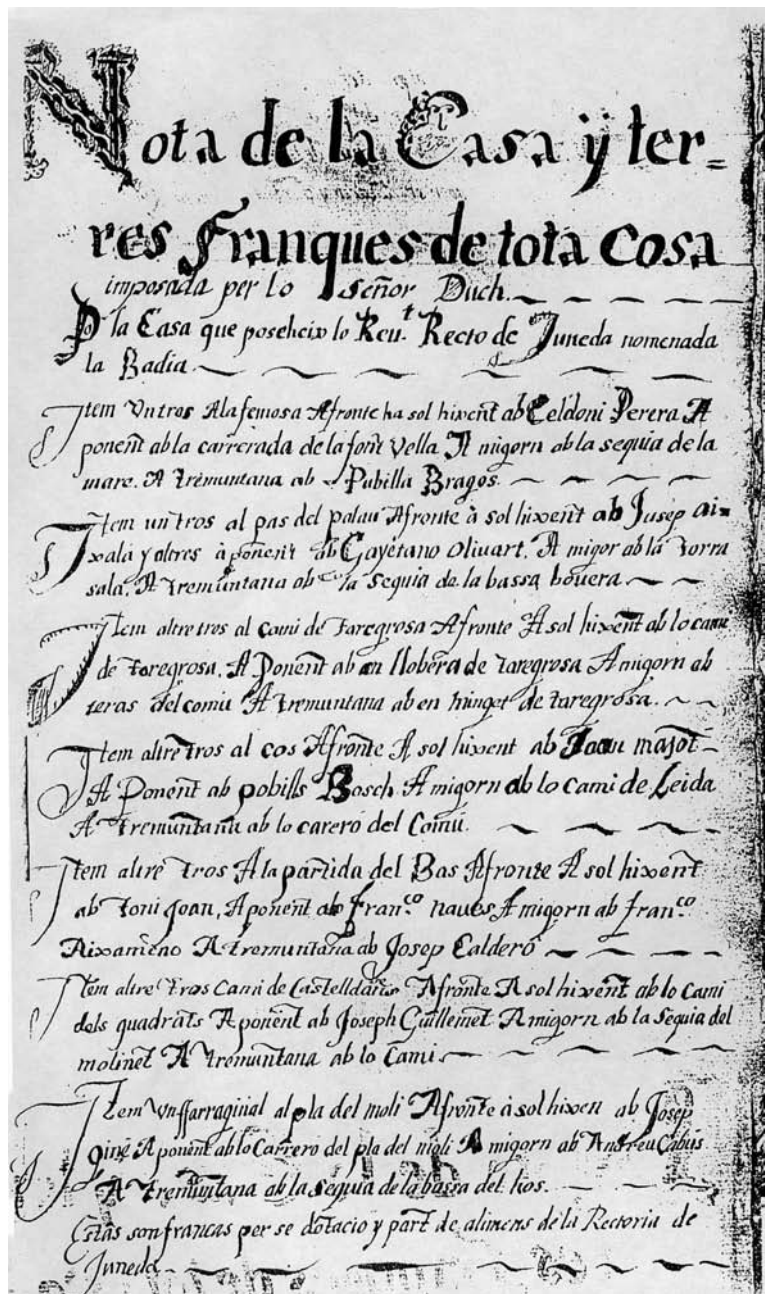
- **JUNETA/JUNEDA:** “In dei nomine noverint Universitas Matheus Massot major natu apta villa de Juneta Dioc. Ilerdenses, tam nomine meo populo quam etiam tanquam syndicus procurator, et actor Universitatis et singularium dicta Villa de Juneda...”

Censal de la vila de Juneda, bisbat de Lleida, a favor de l'abadessa i el convent de Santa Clara de Barcelona (16 de gener de 1616). Original en llatí (1717).

- **JUNEDA:** segle XVII.³⁷

SEGLE XVIII

- **JUNEDA:** “Te de llargaria 3 quarts, de ampla

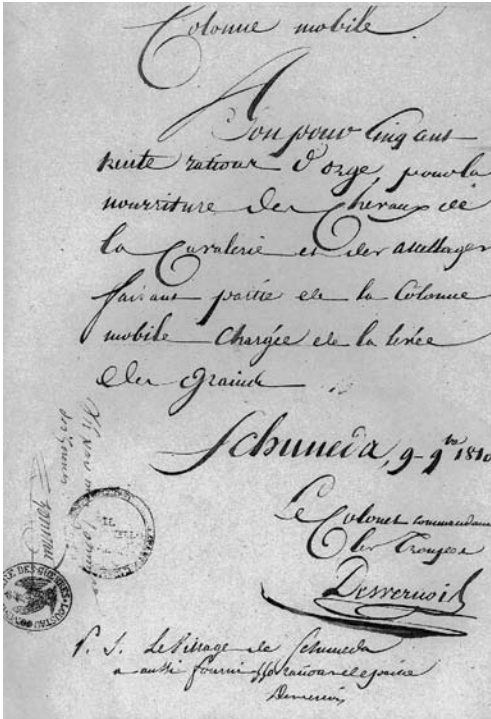
2 quarts, y de rodaria 6 quarts: afronta ab llevant ab Puig gros, Borges, a mitgdia ab Miravall y Torressola, a ponent an terma de la Rogera, y a tremontana ab Torre grossa...”

Reproducció d'un fragment del llibre de Traspasos de Váluas de Juneda (s. XVII).

Cens de 1716 (Vegueria de Lleyda).

- **JONEDA:** “Es lugar, las jurisdicciones son del Duque de Cardona, Conde Priego, tiene 63 casas juntas, con 234 havits. Su situacion es llana, linda a levante con Puig-gros, y las Borxas, a mediodia con las Besas, a poniente con Castell de Asens, y a tramuntana con Torragrosa”.

³⁷ Joan Eusebi García i Biosca, “Els orígens dels termes de Lleida. La formació d'un territori urbà (s. XI i XII)”. La Mañana-Ajuntament d'Alguaire. Patronat Municipal “Josep Lladonosa i Pujol”. Col·lecció Josep Lladonosa. Lleida, 1995; pàg. 161.

Còpia del document del pas de les tropes de Napoleó (1810).

Escritura original d'una carta de pagament (1899).

- JUNYEDA / JUNEDA:

Traslado del expediente promovido por Dn Francisco de Olivart y otros vecinos de las Borjas contra el común y particulares de la villa de Junyeda sobre aprovechamientos de los pastos de la Cuadra den Vaguer ante el Excmo Señor Gobernador de la Ciudad de Lerida.

“...y por el recurso que mas aya lugar dicen que en el referido termino de Juneda y parte confinante con el de la villa de las Borjas, existe una partida conocida con el nombre de la Cuadra den baguer...”

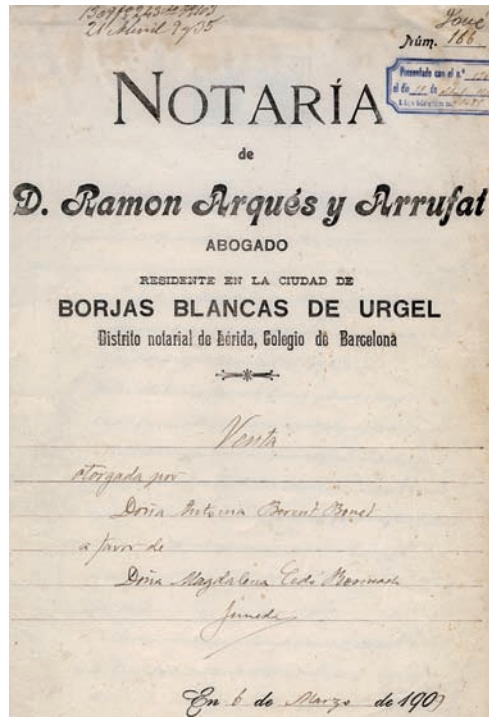
3 de març de 1832. Expedient notarial de Francisco de Olivart i altres veïns de les Borjes Blanques contra el comunal i particulars de la vila de Juneda.

- **JUNEDA:** “...situada en lo terme de Juneda y partida de la Femosa (...) que confronta a solixent part ab altra terra del mateix Narcis Lamarca y part ab la de Ramon Cendrós, a migdia ab Josep Salla , a ponent ab Jaume Bosch y ab Anton Arqués y a tremontana ab Juan Melis...”

15 de gener de 1843. Revenda de terra campa de Ramon Cedó y Perera a Narcís y Anton Lamarca.

SEGLE XX

- **JUNEDA:** (...) “Otra pieza de tierra olivar, situada en el termino de Juneda partida Cabrahi, de un jornal dos porcas o sean cincuenta areas, ochenta y cuatro centiareas; lindante

Document de venda de casa i terres. Notaria de Ramon Arqués (1909).

por oriente con Ramon Minguell, por mediodia con acequia, por poniente con viuda de Antonio Capdevila y por norte con Jose Bonet...”

Document de venda de terrenys d'Antònia Berent Bonet a Magdalena Cedó Rosinach. Notaria de Ramon Arqués Arrufat de les Borjes Blanques d'Urgell (6 de març de 1909).

- **JUNEDA:** (...) “...con arreglo a lo pactado en dicho Convenio y consignado en el Regla-

mento de riegos del Canal de Urgel por la finca propiedad del mismo, sita en el término de Juneda y partida "Mina" de cabida una hectarea, treinta y nueve areas, una centiarea, gráficamente descrita en el plano que forma parte del expediente al efecto tramitado en las oficinas del Canal de Urgel..."

Document conveni de la Societat Canal d'Urgell de Mollerussa amb el propietari junedenc Pere Gelonch Sedó (2 de juny de 1923).

El topònim Juneda en la cartografia

Els noms de les poblacions poden aparèixer o no en els mapes sempre que hagin adquirit una importància cabdal en un moment concret de la seva història. Normalment, una raó d'estratègia geogràfica les pot acabar situant en un punt prou rellevant encara que no formin part de les poblacions que tenen un pes específic en el territori. La capitalitat d'un indret concret, sigui vegueria, província o comarca, ho fa sempre més fàcil. Però hi ha altres factors que poden afavorir que un poble sigui reconegut en el món de la cartografia.

Limitant-nos a la història de la nostra terra, és evident que una cruïlla tan notable com Juneda havia de tenir una importància estratègica de primer ordre per als que precisaven informació contrastada d'un indret tan proper a Lleida. Era la informació precisa que podia cercar el viatger, el comerciant o el militar, posem per cas. Així com en la documentació hi ha estranyes llacunes que no poden explicar l'absència d'un topònim en una època concreta, el mateix passa en la rastellera de mapes que ens han llegat els nostres avantpassats, siguin del terror o no. Pere Balaña, després d'esmentar moltes variants medievals del topònim Juneda, s'estranyava que no aparegués ni tan sols citat a la *Ordinatio ecclesiae Ilerdensis*, "atorgada pel bisbe Guillem Pere de Ravidats el 29 d'abril de 1168, en un document en què apareixen Ratera, Raïmat, Sudanell, Bell-lloc, Alcoletge, Alamús, Castelldans, Castellot (=La Floresta), Gimenells, Sucs, etc."³⁸ D'aquella absència, en deduïa que molt probablement, l'any 1168, Juneda devia ser un llogarret sense gaire importància. Aquesta apreciació també podria ser contemplada per molts cartògrafs. Tot i això, amb el pas dels anys, el nom de Juneda ha estat ben valorat, si ens atenem als mapes que ens han arribat fins als nostres dies.

Diuen els entesos que el mapa resulta la imatge adient, plenament escaient per a pre-

sentar-nos, i representar-nos, un fragment del territori. Al llarg dels temps guanyarà en exactitud i precisió, amb Ptolomeu (segle II), amb el Renaixement i, sobretot, amb els cartògrafs del segle XVIII. De Catalunya n'hauríem de parlar llargament per a evocar, amb justesa, la seva situació i configuració. "Hi ha mapes, per exemple, que tindran tendència a presentar Catalunya com un front costaner, on els homes i ports es densifiquen; és la visió del mercader marítim, del comerciant que ha escollit les aigües com a ruta dels seus afers, del cartògraf que guaita des de l'interior de la Mediterrània. A voltes, en canvi, Catalunya apareixerà –per a mostrar-ne una altra visió ben diferent– com un espai militar, com un immens camp de possibles batalles, amb nuclis de poblacions oberts i nuclis emmurallats, amb camins fàcils o difícils per travessar muntanyes i salvar rius".³⁹ Aquest, però, no és el nostre objectiu. Nosaltres hem de concretar molt més i ens hem de referir solament als mapes que contenen informació sobre Juneda. En particular, hem de fer recerca en aquella cartografia que supera el mapa esquemàtic del passat i que ens endinsa en els mapes "topogràfics" que concedeixen netedat, precisió i traços clars a les terres representades.

Per aquest motiu, hem anat recollint el topònim junedenc en una mostra prou significativa dels mapes que tenim sobre Catalunya. N'hem escollit tan sols uns exemplars: uns ben coneguts; altres, en canvi, poc coneguts o pràcticament inèdits. Mai, però, aquestes variants del topònim –Juneda, luneda, Xuneda, Joneda i Junieda– no s'havien presentat en una sèrie cronològica que permeti abastar força correctament l'evolució de la cartografia dedicada a Juneda, una evolució llarga d'uns quatre segles, si partim del moment en què el nostre poble apareix en una representació aïllada o desenvolupant un paper poc o molt rellevant. I, de retruc, hem deixat constància, sempre que ens ho ha permès el mapa, de la nomenclatura que utilitzaven els geògrafs i cartògrafs pel que fa a la divisió territorial polític-administrativa i als espais comarcals.

En aquest sentit, lluny de voler obrir nous debats territorials, hem constatat en els mapes que Juneda ha viscut molts més segles vinculada a la realitat urgellenca (amb els noms de Plana d'Urgell, Baix Urgell, Pla d'Urgell, l'Urgell, Urgellès i les seves variants castellanes o franceses) que no pas a la garriguenca. Ja ho diuen que la història de la divisió comarcal és el reflex de la història de Catalunya,

³⁸ Pere Balaña i Abadia, "La penúltima paraula sobre l'etimologia de Juneda". *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica*, núm. LXXV. Barcelona, desembre de 1998; pàg.15-16.

³⁹ Mots a cura de Joan Vilà i Valentí dins del pròleg de la *Cartografia de Catalunya*. Gran Geografia Comarcal de Catalunya. Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1985; pàg. 10.

de les seves esperances i frustracions, de la voluntat d'autoafirmar-se a partir d'unes arrels històriques i d'una realitat geogràfica. I en el cas de Juneda tot apunta que encara hi ha una porta oberta a la revisió comarcal des d'un punt de vista estrictament cultural. Així ho diuen els mapes.

La cartografia renaixentista i flamenca

A la segona meitat del segle XV arriben amb abundor, a les terres de l'Europa occidental, les mostres de la tradició cartogràfica ptolomaica. A través de la impremta, aquesta tradició prendrà immediatament una gran força i coneixerà una àmplia difusió en diverses ciutats europees. És l'època renaixentista de la cartografia. Tot i mostrar, amb major o menor detall, l'amplitud de les terres conegudes, en aquests mapes no hi ha cap referència a la població de Juneda. Hem d'esperar l'arribada de grans famílies de cartògrafs flamencs, instal·lats sovint a la ciutat d'Amsterdam, que dominen la producció i el mercat cartogràfic de l'Europa occidental. Dins de les seves compilacions apareixen representacions cartogràfiques de Catalunya formant part de la Península Ibèrica o, en alguns casos, de l'antiga Corona d'Aragó. Aviat queda fixada una forma de representació de Catalunya, amb el conegut mapa de Johannes Baptista Vrints, publicat a Anvers l'any 1603, que apareix inclòs en un recopilatori d'Ortelius,⁴⁰ notablement més ric en toponímia i de traçats més correctes que tots els mapes anteriors. Constitueix la primera representació cartogràfica aïllada de Catalunya i fou encarregada per la Generalitat a Vrints.

Aquest tipus de mapa es va mantenir durant més de mig segle, dins de la producció flamenca. Són mapes per a viatgers, comerciants i polítics. La toponímia de pobles i ciutats és ben rica i representa una localització cartogràfica, per primera vegada expressada, d'un bon nombre de llocs que apareixen en els fogatges o en l'obra corogràfica del pare Gil.⁴¹ No hi manquen tampoc, també per primera vegada, els noms de força comarques catalanes.

Mostres de mapes on apareix el topònim de Juneda (s. XVII)

1. JUNEDA (La Plana de Urgell):

Mapa de Johannes Baptista Vrints (Anvers, 1552 – 1612). *Cataloniae principatus novissima et accurata descriptio*. 1603.

2. JUNEDA (La Plana de Urgel):

Mapa de Gerardus Mercator (Rupelmonde, 1512 – Duisburg 1595). *Cataloniae principatus descriptio nova*. 1619.

3. IUNEDA (La Plana de Urgel):

Mapa de Willem Janszoon Blaeu (Alkmaar 1571 – Amsterdam 1638). *Catalonia*. 1635.

El predomini de la cartografia francesa

A mitjan del segle XVII comença a adquirir importància la cartografia francesa. Els mapes procedents de les famílies de cartògrafs flamencs són, en bona part, substituïts pels que provenen de tècnics reials, al servei de la monarquia absoluta francesa, la de Lluís XIV. Ara és sovint una cartografia més seriosa, que vol donar una informació precisa, especialment de França i d'aquelles terres sobre les quals la monarquia vol actuar.

Repecte a Catalunya, apareixen nombrosos errors en les formes i en la toponímia. Això és atribuïble a dos dels autors francesos més reconeguts per la seva contribució a la cartografia del nostre país: Nicolas Sanson (1600-1667) i Nicolas de Fer (1646-1720). En canvi, hi ha una informació que pot ser ben acurada en mapes militars, especialment, en els de la franja pirinenca. Efectivament, Catalunya apareix ara com un possible espai militar, una terra que cal conèixer bé per a poder conduir correctament els moviments de tropes. Les intervencions bèl·liques franceses, amb algunes fites decisives, com la pau dels Pirineus (1659) o el tractat d'Utrecht (1713), són favorables i fan imprescindible un bon coneixement cartogràfic de Catalunya.

Però la producció cartogràfica és ja molt diversa i no resta pas limitada a les accions militars. Ara els mapes també han de servir per a fomentar l'economia i el comerç tant a l'interior com a l'estranger. Alguns detalls d'aquests mapes ja anuncien l'estil cartogràfic del segle XVIII.

Mostres de mapes on apareix el topònim de Juneda (s. XVII)

1. IUNEDA:

Mapa de Nicolas Sanson (Abbeville, 1600 – París 1667). *Les estats de la couronne d'Arragon en Espagne: ou sont l'Arragon, royaume, la Catalogne, principate, la Valence, royaume, et les isles de Maiorque, royaume*. 1653.

⁴⁰ Abraham Ortel (Ortelius). Anvers, 1527-1598. L'any 1570 publica a Amsterdam el seu recopilatori de mapes històrics *Theatrum Orbis Terrarum*. El topònim de Juneda no hi és present.

⁴¹ El jesuïta català Pere Gil va escriure *Historia Cathalana en la qual se tracta de Historia o descripció natural*, l'any 1600. En realitat s'ha convertit en la primera Geografia de Catalunya de tots els temps.

Mapa de Johannes Baptista Vrints (1603).

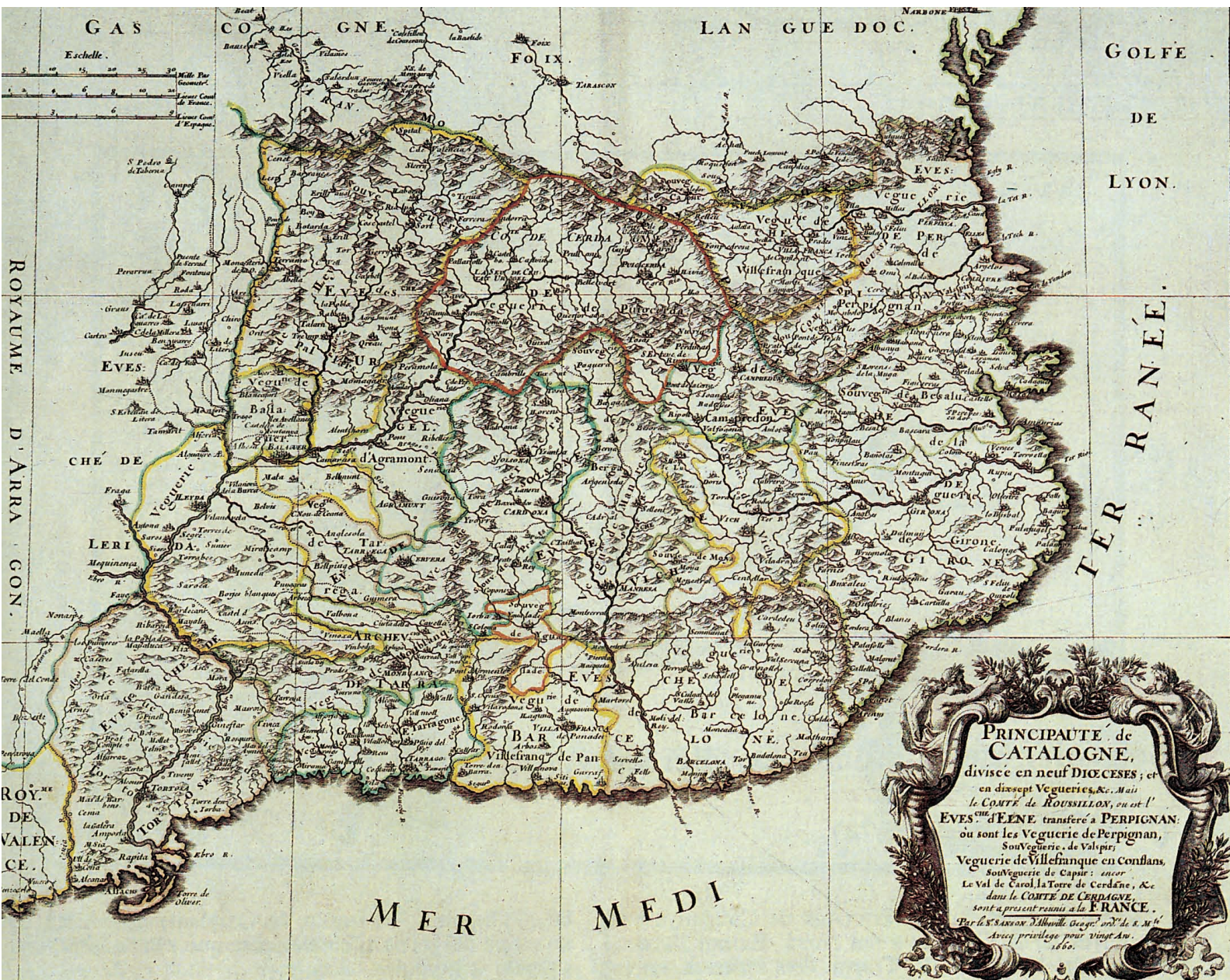
2. **IUNEDA** (Veguerie de Lleyda): Mapa de Nicolas Sanson (Abbeville, 1600-París 1667). Principauté de Catalogne: divisée en neuf diocesis et en dix-sept vegueries...1660.

El segle XVIII i els primers decennis del XIX

Les escoles flamenca i francesa han contribuït de manera decisiva en la confecció de mapes de Catalunya. I aquesta tendència continuarà durant bona part d'aquesta centúria, sobretot gràcies a les millores tècniques procedents especialment de França. Durant les primeres dècades es tracta dels intents i realitzacions d'una nova estructuració político-administrativa i de recomptes poblacionals i econòmics, portats a terme pel primer rei de

la nouvinguda dinastia borbònica. Més endavant, serà, sobretot, l'afany de renovació il·lustrada i les noves possibilitats econòmiques. Tot plegat, a més de l'avenç de l'erudició, repercutirà en la demanda i confecció de noves peces cartogràfiques.

Una altra originalitat d'aquest segle naixerà de la preparació de mapes per gent del país, per catalans. L'interès dels cartògrafs catalans, sobretot de Josep Aparici (1653-1731), Oleguer de Taverner i d'Ardena, comte de Darnius (?1676-1727) i Francesc X. de Garma (1708-1783), és de reflectir la realitat a través d'una visió directa del país. Amb les noves directrius polítiques s'intenta aclarir i precisar les noves divisions, els "corregimientos", a través de la descripció cartogràfica, per substituir les tradicionals vegueries. I a l'afany

tradicional de mostrar pobles, ciutats i cursos fluvials, ara s'hi uneix el desig d'adjuntar-hi les comunicacions.

En els darrers decennis del segle XVIII, es reflecteix en els treballs cartogràfics l'acció directa d'uns encàrrecs fets directament pel poder central monàrquic. Comença una cartografia "oficial", que no sempre respon encara a l'existència d'unes institucions, sinó que pot recolzar-se simplement en experts de reconeguda vàlua. Nombrosos mapes i plànols seran preparats per enginyers militars. Catalunya continua sent concebuda com un espai bèl·lic. Els cartògrafs militars francesos produeixen excel·lents mapes fronterers o de diversos sectors del nostre país. Les lluites frontereres de la darrera dècada, la guerra de la Independència (1808-1814) i les seves

conseqüències socials i polítiques provoquen una llarga solució de continuïtat en el món de la cartografia. Haurem d'esperar el quart decenni del segle XIX perquè comenci, en el conjunt d'Espanya, una etapa de reorganització política i administrativa, malgrat la primera guerra carlina. Una clara manifestació n'és la divisió provincial de 1833. A partir de 1850, les millores administratives internes –motivades per un redreçament econòmic i pels inicis de la revolució industrial a Catalunya– obriran les portes a la cartografia contemporània.

Mostres de mapes on apareix el topònim de Juneda (s. XVII-XIX)

1. **IUNEDA** (Viguerie de Lerida): Mapa de Gerard Valck. Principaute de Catalogne ou sont cromptis les comtés de Roussi-

Mapa de Nicolas Sanson (1660).

Mapa d'Oleguer de Taverner i d'Ardena, comte de Darnius (1705).

Ilon et de Cerdagne divisées en leurs vigueries. Amsterdam, 1702.

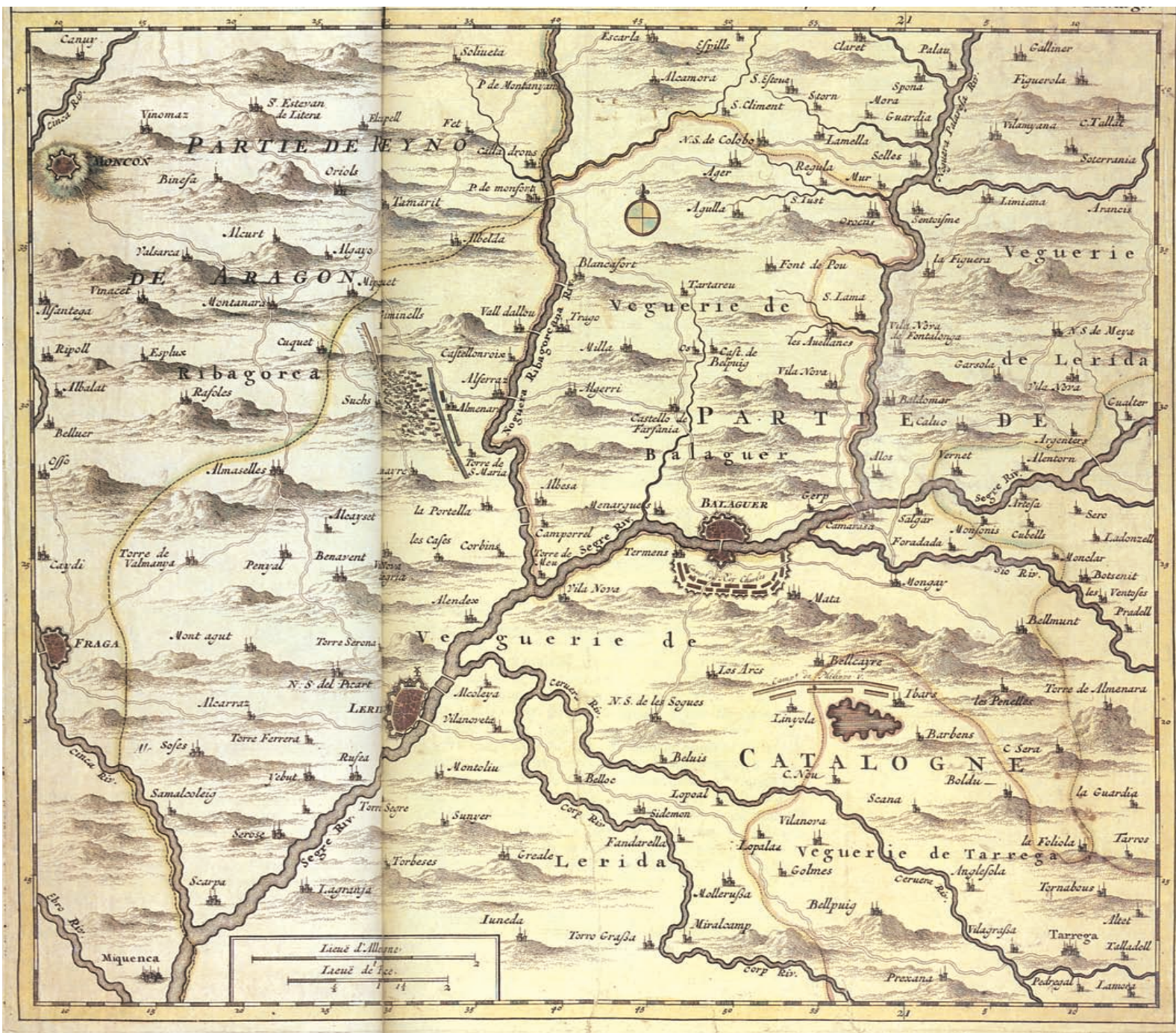
2. **XUNEDA** (Territorium Leridense):
 Mapa de Carel Allard (Amsterdam~1648~1707).
 Accuratissima principatus Cataloniae et comitatum Ruscinonis et Cerretaniae descriptio. 1705.

3. **JONEDA** (Corregimiento de Lerida):
 Mapa d'Oleguer de Taverner i d'Ardena, comte de Darnius (?1676 – Barcelona 1727).
 Mapa del principado de Cataluña con la frontera de Francia, Aragon y Valencia. 1705.

4. **JUNEDA** (Viguerie de Plaine d'Urgel):
 Mapa de Placide de Sainte Hélène (Paris 1648-1734). La Catalogne. 1707.

5. **IUNEDA** (Territoire de Lerida):
 Mapa de Daniel de la Feuille (Sedan 1640-1709).
 Principauté de Catalogne et partie du Roussillon. 1707.

6. **IUNEDA** (Veguerie de Lerida):
 Mapa de Nicolaes II Visscher (Amsterdam 1649-1702).
 Carte tres juste des terres et environs de Balaguer et Lerida: où lon peut distinctement voir

ou la bataille s'est donnée entre l'armée du roy Charles et celle de Philippe V, le 27 juillet 1710. 1710.

7. **JUNEDA** (Viguerie de Lerida):
 Mapa de Nicolas de Fer (Paris 1646-1720).
 Le principauté de Catalogne divisée en vigueries. 1714.

8. **IUNEDA**
 Mapa de Juan Álvarez de Colmenar (principis del segle XVIII).

Nouvelle carte du Catalogne avec les grands chemins, etc. 1715.

9. **JUNIEDA** (Viguerie de Lerida):
 Mapa de Roussel Blottière i del dibuixant G. de la Haye (1673-1739).

Carte generale des monts Pyrenées et partie des royaumes de France et d'Espagne. 1730.

10. **JUNEDA**
 Mapa de Francisco Xavier de Garma i Duran (Alcántara 1708 – Barcelona 1783).

Mapa del principado de Cataluña y condado del Rosellón. 1760-1770.

11. **JUNEDA**
 Mapa de Tomás López y Vargas (Madrid 1730 – 1802). Mapa del principado de Cataluña. 1776.

Mapa de Nicolaes II Visscher (1710).

Mapa de Louis-Gabriel Suchet (1828).

12. JUNEDA

Mapa de Camilo Vacani (Milà 1787 – 1862). Carta militare della Catalogna: per servire alla storia delle truppe italiane nelle diverse posizioni e spedizioni di piu eserciti dal 1808 al 1813. 1823.

13. JUNEDA

Mapa de Louis-Gabriel Suchet (Lió 1772 – Marsella 1826). Théâtre des opérations de l'armée d'Aragon, aux ordres de s. exce. Le Maréchal Suchet, duc d'Albufera, dans les provinces d'Aragon, de Catalogne et de Valence. 1828.

14. JUNEDA

Mapa de Charle (autor no identificat). Mapa de Cataluña. Barcelona, 1846.

La cartografia contemporània

A partir de 1850, la cartografia espanyola comença a "oficialitzar-se" dins d'un estat que busca camins per modernitzar-se. Aquests esforços coincideixen a Catalunya amb l'arrencada de determinats sectors econòmics, especialment el tèxtil i amb les primeres manifestacions de la Renaixença. La cartografia oficial s'anirà definint a través de la creació d'una Comisió Cartogràfica (1840), una Junta de Estadística i finalment, l'any 1870, d'un Instituto Geográfico y Estadístico.

L'obra de Francisco Coello de Portugal y Quezada representa una posterior versió cartogràfica del conegut *Diccionario geográfico-estadístico-histórico* (1845-1850) de Pascual Madoz. És un intent de recopilar cartogràficament tota la informació coneguda, a través del marc de les províncies, a una escala 1:200 000. A aquesta escala comença l'àmplia utilització d'unes magnituds cartogràfiques que permeten força detalls i una notable densitat toponímica. Aquesta novetat és aprofitada per l'Instituto Geográfico y Estadístico. Amb la plena oficialització de la cartografia desapareixen definitivament els mapes amb els noms d'un determinat cartògraf o d'una certa família; sols resta, és clar, el nom de la institució.

La nova cartografia, que s'ajuda dels avenços tècnics i de l'exactitud de la informació amb mapes a gran escala (1:50 000), podrà tenir múltiples usos. No hi queden marginats els possibles aspectes bèl·lics, però hi ha també una rica informació d'interès civil col·lectiu i individual, i, en molts casos, d'un valor ben divers: continguts de geografia física, fets socials i econòmics. Un dels aspectes més negatius,

respecte a Catalunya, són els freqüents errors toponímics. A més a més, la lentitud en la publicació dels fulls del Mapa Topogràfic Nacional motiva que hi hagi, quan es vol representar Catalunya o una bona part d'ella (províncies o partits judicials), la utilització d'una cartografia anterior, basada en una derivació de la provincial traçada per Coello. Sortosament, l'obra de la Mancomunitat de Catalunya es comença a sentir en el camp cartogràfic. Representa, en definitiva, la primera oficialització pròpiament catalana de la cartografia, realitzada a partir del Servei corresponent de la Diputació Provincial de Barcelona. Es porta a terme l'elaboració d'uns mapes "topogràfics" publicats a escala 1:100 000 i uns mapes geològics que prengueren com a base l'anterior model.

Basant-se en els mapes oficials amb corbes de nivell, adquirirà importància a Catalunya la cartografia excursionista. Aquests acurats mapes manifesten indubtablement un estil nou del nostre país. Catalunya, o amb exactitud certs sectors i indrets, és concebuda com un espai d'oci, un espai digne de ser recorregut i contemplat. Es completa així, ara en la seva versió cartogràfica, la descoberta del país, que s'havia iniciat en els darrers decennis del segle XIX, i que representa una llarga etapa de recopilació d'informació geogràfica.

El desenvolupament de les activitats geogràfiques representarà la preparació i publicació de mapes temàtics, els quals –amb el pas dels anys– s'aniran ajudant de la fotografia aèria. Més endavant, l'evolució favorable de la geografia i de diverses ciències determinarà un notable augment de la cartografia temàtica. Pel que fa als aspectes humans aquesta línia culmina en el *Atlas socio-econòmic de Catalunya*, començat a publicar l'any 1980. El caràcter científic i pragmàtic de la cartografia es reflecteix en una producció que persegueix objectius d'anàlisi i d'aplicació per part de geògrafs, sociòlegs i economistes. Per altra banda, és cabdal la creació de l'Institut Cartogràfic de Catalunya (ICC)⁴² ja que –amb excel·lents possibilitats tècniques (cartografia automàtica, informatitzada)– representa un futur ben assegurat i esperançador per a la cartografia catalana de finals de segle XX i inicis del segle XXI.

Mostres de mapes on apareix el topònim de Juneda (s. XIX-XX)

1. JUNEDA (Plana d'Urgell):

Mapa d'Eduard Brossa. Cataluña. Descripción geográfica de las cuatro provincias catalanas. Barcelona, 1883.

⁴² Des de la seva creació l'any 1982, i reprenent la tasca iniciada pels serveis geogràfics de la Mancomunitat i de la Generalitat a l'època de la República, l'ICC ha esmerçat els seus esforços a situar en uns nivells d'innovació i modernitat els estudis i la producció cartogràfica fets a Catalunya.

Mapa de Francesc Flos i Calcat (1906).

2. **JUNEDA** (Llanos de Urgel / Bajo Urgel): Mapa de Norbert Font i Sagué. Carta comarcal de Catalunya. Premiada als Jocs Florals de Barcelona. Barcelona, 1897.
3. **JUNEDA** (Baix Urgell): Cartografia comarcal del Diccionari Salvat, dirigit per Cels Gomis. Barcelona, 1904.
4. **JUNEDA** (Plá d'Urgell): Mapa de Francesc Flos i Calcat. Mapa de Catalunya. Barcelona, 1906.

5. **JUNEDA** (Pla d'Urgell o Urgellés): Mapa de la Geografia General de Catalunya. Direcció: Carreras Candi. Barcelona, 1907.
6. **JUNEDA** (Pla d'Urgell): Servei del Mapa Geogràfic de Catalunya. Projecte de divisió administrativa de Catalunya. Barcelona, 1919.
7. **JUNEDA**: Mapa del Instituto Geográfico y Estadístico de la provincia de Lérida. Término municipal de Juneda. Madrid, 1921.

8. **JUNEDA** (Pla d'Urgell):
 Mapa comarcal de Catalunya de Pere Blasi.
 Barcelona, 1922.

9. **JUNEDA** (Baix Urgell):
 Divisió comarcal agrària de Josep M. Rendé.
 Barcelona, 1924.

10. **JUNEDA** (Pla d'Urgell):
 Àlbum Meravella. Llibre de bel·leses naturals i
 artístiques de Catalunya. Vol II. Direcció: Pere
 Pujol. Barcelona, 1929.

11. **JUNEDA** (Les Garrigues):
 Mapa comarcal de Catalunya de Pau Vila.
 Barcelona, 1931.

12. **JUNEDA**
 Mapa dirigit per V. Turell, cartògraf de la Ge-
 neralitat.
 Mercats i llur radi segons l'enquesta feta als
 ajuntaments / Generalitat de Catalunya. 1933.

13. **JUNEDA** (Llano de Urgel):
 Mapa de las comarcas naturales. Junta Pro-

Mapa de Josep M.
 Rendé (1924).

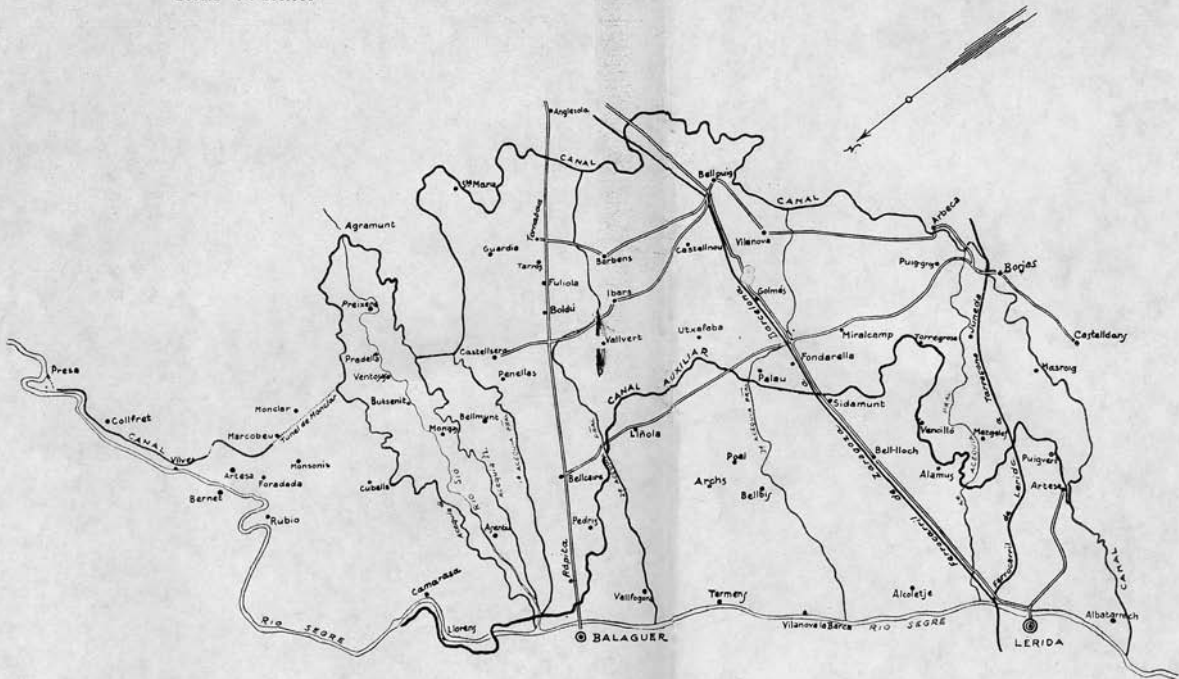
Planol de la Comarca d'Urgell

Traçat del canal actual: tinta blava.

Id. id. sub-canal en projecte: tinta vermella.

Vies de comunicació: tinta negra.

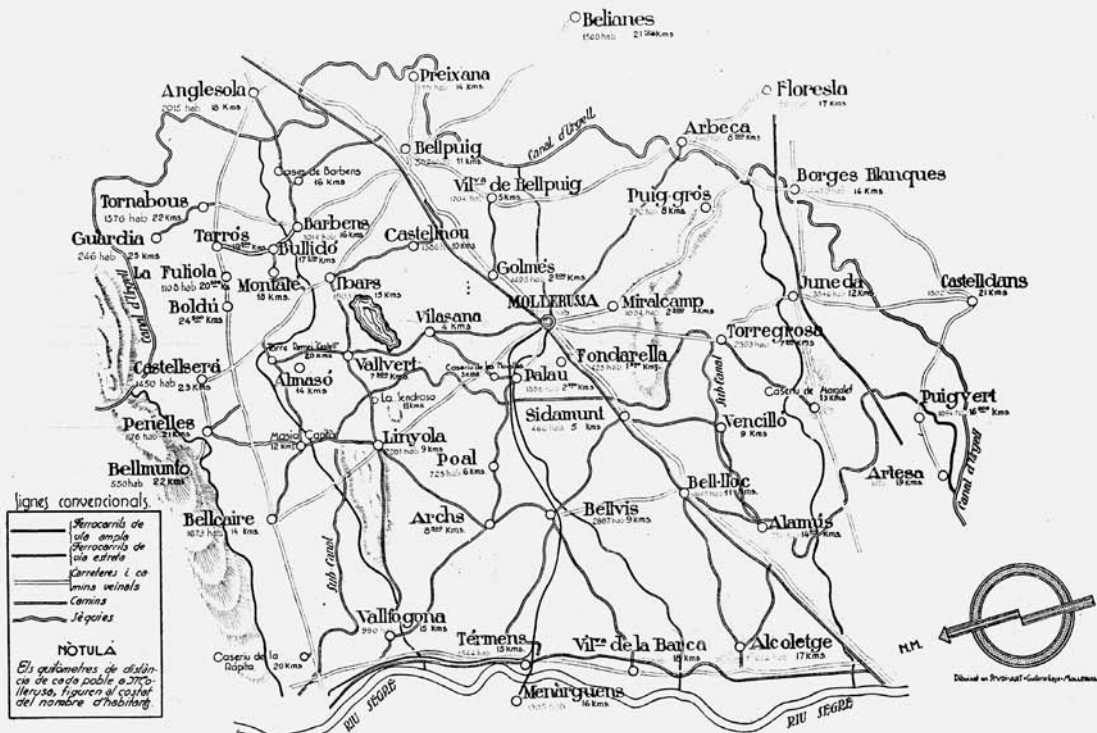
Escala 1 : 200.000

Plànol de la comarca de l'Urgell (Lleida, 1927).

PLA D'URGELL PLÀNOL (COMERCIAL DELS POBLES AFLUENTS A MOLLERUSSA

Suplement al núm. 2 del Butlletí de la Delegació de la Cambra de Comerç i Indústria a Mollerussa.

Plànol comercial dels pobles afluents de Mollerussa. Butlletí de la Cambra de Comerç i Indústria (Mollerussa, 1934).

Mapa de las comarcas naturales. (Lleida, 1947).

vincial de Ordenación Económico-Social. Govern Civil de Lleida, 1947.

Mapa del Ministerio de Gobernación. Madrid, 1965.

13. JUNEDA
Mapa General del Instituto Geográfico y Catastral. 1950.

15. JUNEDA (Les Garrigues):
Mapa de Catalunya. Servei Cartogràfic de la Diputació de Barcelona. 1974.

14. JUNEDA (L'Urgell):
Las provincias y sus comarcas. Estudio sobre delimitación comarcal en las provincias españolas.

16. JUNEDA (Les Garrigues):
Mapa de l'organització territorial de Catalunya a cura de Lluís Casassas i Joaquim Clusa. Fundació Bofill. Barcelona, 1981.

Bibliografia

- ALBAIGÉS I OLIVART, Josep Maria. "Encara més sobre el nom de Juneda", *Fonoll*, núm. 1. Juneda, desembre de 1978.
- AMIGÓ ANGLÈS, Ramon. *Els noms de lloc de les terres catalanes*. Reus. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona, 1958.
- AMIGÓ ANGLÈS, Ramon. *Materials per a l'estudi dels noms de lloc i de persona, i renoms, del terme de Reus*. Edicions Rosa de Reus. Associació d'estudis reusencs, núm. 68. Reus, 1988.
- AMIGÓ, Ramon; ROIGÉ, Dolors; TERRADO, Xavier i TURULL, Albert. *Introducció a l'onomàstica. Toponímia i antroponímia catalana i general*. Quaderns de l'Institut, núm. 7. Institut d'Estudis Ilerdencs. Lleida, 1994.
- ASÍN PALACIOS, Miguel. *Contribución a la toponímia árabe de España*. CSIC. Madrid, 1940.
- BALANÀ i ABADIA, Pere. "Una etimologia aràbiga per a Juneda". *Fonoll*, núm. 20. Juneda, febrer de 1982.
- BALANÀ i ABADIA, Pere. "Juneda, avantguarda del regne sarraí de Lleida". *Fonoll*, núm. 35. Juneda, desembre de 1984.
- BALANÀ i ABADIA, Pere. *Els noms de lloc de Catalunya*. Col·lecció Població i Territori, núm. 5. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1989.
- BALANÀ i ABADIA, Pere. "Juneda, un nom i un document important". *Fonoll*, núm. 51. Juneda, primavera de 1990.
- BALANÀ i ABADIA, Pere. *L'Islam a Catalunya (segles VIII-XII)*. Rafael Dalmau Editors. Col·lecció Nissaga, núm. 13. Barcelona, novembre de 1997.
- BALANÀ i ABADIA, Pere. "La penúltima paraula sobre l'etimologia de Juneda". *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica*, núm. LXXV. Barcelona, desembre de 1998.
- BELLMUNT, Pere. "Toponímia del terme de Juneda i els seus entorns". *Fonoll*, núm. 41. Juneda, 1986.
- Bofarull i Terrades, Manuel. *Origen dels noms geogràfics de Catalunya*. Ed. Millà. Barcelona, 1991.
- BURGUENO, Jesús. *Història de la divisió comarcal*. Rafael Dalmau, editor. Barcelona, novembre 2003.
- CARRERAS i CANDI, Francesc. *Miscelànea Històrica Catalana*. 1a i 2a sèrie. 2 vols. Barcelona, 1905-1918.
- CASTILLÓN CORTADA, Francisco. "Parroquias de las cercanías de Lleida, hoy desaparecidas" dins de la *Miscel·lània Homenatge a Josep Lladonosa*. Institut d'Estudis Ilerdencs. Lleida, 1992.
- COROMINES, Joan. *Estudis de toponímia catalana (vol. I i II)*. Biblioteca Filològica Barcino. Editorial Barcino. Barcelona, 1965 i 1970.
- COROMINES, Joan. *Onomasticon Cataloniae*. Vol. IV. Curial Edicions Catalanes. Barcelona, 1995.
- FONT RIUS, José M^o. *Cartas de población y franquicia de Cataluña*, CSIC, vol. I. Madrid-Barcelona, 1969.
- GALERA, Montserrat i VILÀ, Joan. *Cartografia de Catalunya (Recull històric)* dins de la Gran geografia Comarcal de Catalunya (vol. 19) Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona, novembre de 1985.
- GARCÍA i BIOSCA, Joan Eusebi. "Els orígens dels termes de Lleida. La formació d'un territori urbà (s. XI i XII)". La Mañana-Ajuntament d'Alguaire. Patronat Municipal "Josep Lladonosa i Pujol". Col·lecció Josep Lladonosa. Lleida, 1995.
- GILI i GAYA, Samuel. "El nom de Juneda". *Butlletí Interior del Centre Comarcal Lleidatà*, núm. 95. Barcelona, octubre de 1966.
- GRAS y DE ESTEVA, Rafael. *La pahría de Lérida*. (Notas sobre la antigua organización de la ciudad 1149-1707). Lleida, agost de 1909.
- IGLÉSIES FORT, Josep. *Els noms de lloc de les terres catalanes*. La Riba. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona, 1953.
- IGLÉSIES FORT, Josep. "El movimiento demográfico en Cataluña durante los últimos cien años" dins de *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*. 3a època. Núm. 680. vol. XXXIII, núm. 16. Barcelona, maig de 1961.
- IGLÉSIES FORT, Josep. "El fogaje de 1365/1370" dins de *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*. 3a època. Vol. XXXIV. Barcelona, 1962.
- IGLÉSIES FORT, Josep. *El cens del comte de Floridablanca (1787)*. Fundació Salvador Vives Casajuana. Barcelona, 1969.
- IGLÉSIES FORT. *Estadístiques de població de Catalunya. El primer vicenni del segle XVIII*. Fundació Salvador Vives Casajuana. Barcelona, 1974.
- JOSA, Ramon. "Juneda". *Butlletí Interior del Centre Comarcal Lleidatà*, núm.40. Barcelona, juny de 1961.
- LLADONOSA I PUJOL, Josep. "Juneda, part integrant de l'antic municipi de Lleida". *Butlletí Interior del Centre Comarcal Lleidatà*, núm. 32. Barcelona, octubre de 1960.
- MADOZ, Pascual. *Diccionario Geográfico-estadístico-histórico de España*. Madrid, 1847.
- MOLL, Juli i TORT, Joan. *Toponímia i cartografia: assaig de sistematització*. Institut Cartogràfic de Catalunya. Sèrie Manuals, núm. 1. Barcelona, 1985.
- MOREU-REY, Enric. *Els nostres noms de lloc*. Col·lecció els treballs i els dies, núm. 22. Editorial Moll. Mallorca, 1982.
- PIÑOL AGUADÉ, Josep Maria. "En torno al nombre "Juneda", secció Comarcas del *Diario de Lérida*, 1982.
- PITA i MERCÉ, Roderic. *Dades per al coneixement de l'arqueologia i de la història de Juneda*, article transcrit per Pere Bellmunt al programa de Festa Major de Juneda. Agost de 1976.
- SANPERE i MIQUEL, Salvador. *Un estudi de toponomàstica catalana*. Barcelona, 1880.
- SEGURA, mossèn Joan. *Butlletí de la antiga associació d'excursions catalana*, volum. XII. Barcelona, 1890.
- SOLÉ i BONET, Josep Maria. *Juneda. El seu terme*. Comissió Cassoles de Tros – Diputació de Lleida. Juneda, 1991.
- TORRENT GELONCH, Jaume. "Pinzellades de toponímia junedenc". *Butlletí Interior del Centre Comarcal Lleidatà de Barcelona*. Barcelona, agost de 1965.
- TORRENT i GELONCH, Jaume. *L'església i el cementiri vells de Juneda*. Pagès editors. Associació Cultural Fonoll - Casa de Cultura, núm.2. Juneda, agost de 1993.
- VALLS, Joan. "Apunts històrics de Juneda". *Butlletí Interior del Centre Comarcal Lleidatà*, núm.86. Barcelona, abril de 1965.